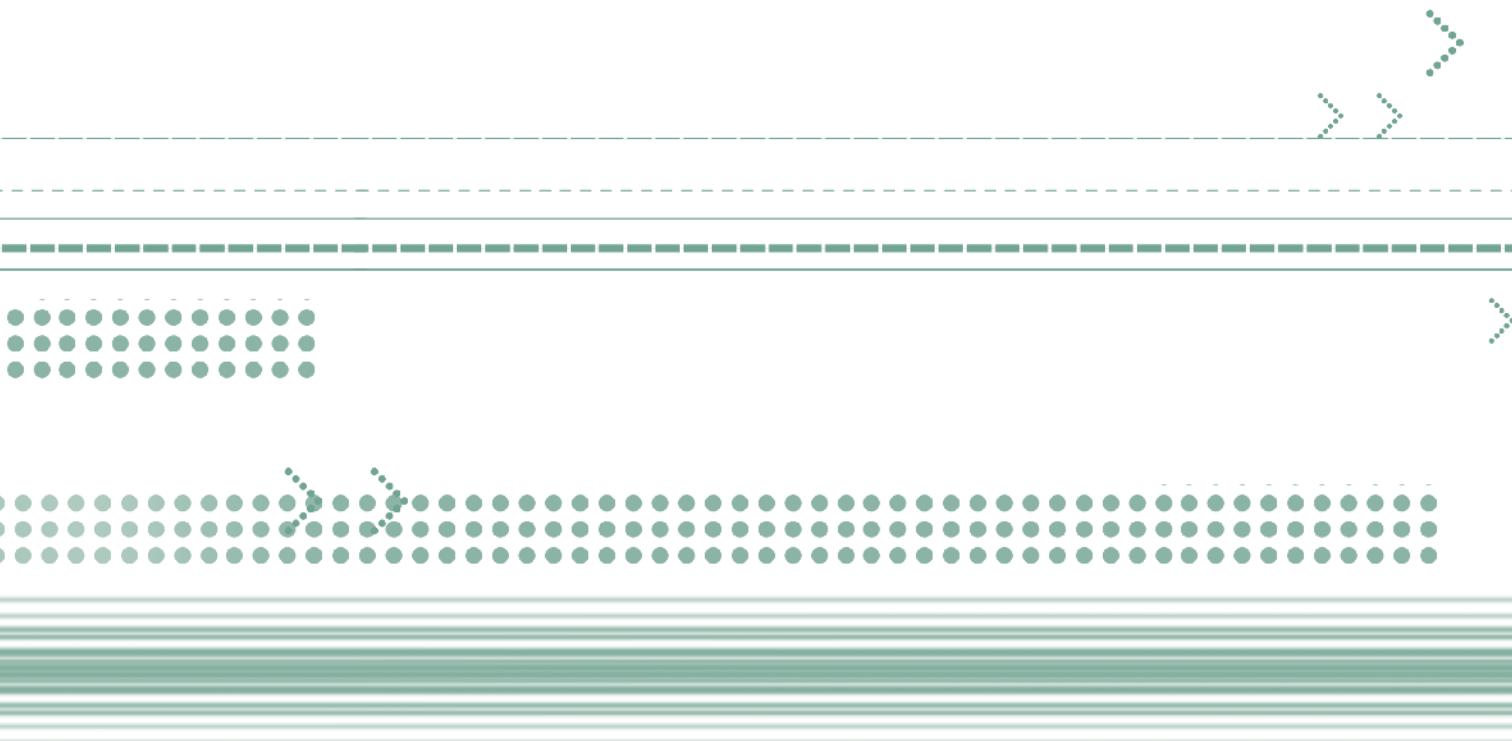

Родовата еднаквост и локалната самоуправа

ОПШТИНА
ВЕЛЕС

Издавач:

Здружение на граѓани „Акција Здруженска..“, Скопје
Бул. Илинден бр.39/1-2, Скопје
Тел/факс 02/ 32 15 660; 02/ 32 15 661
www.zdruzenska.org.mk

За издавачот: Марија Савовска

Автор: Боби Бадаревски

Локален тим за прибирање податоци:

Родна Панова, Калинка Ѓорѓиева, Ленче Павловска, Загорка Трајкова

Лектура: Абакус, Скопје

Графички дизајн: Кома лаб. Скопје

Скопје, 2006

Поддржано од: Фондација Институт отворено општество Македонија

CIP - Каталогизација на публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Скопје

342.722 (497.713) (049.3)

БАДАРЕВСКИ, Боби

Родовата еднаквост и локалната самоуправа : општина Велес /
(автор Боби Бадаревски ; локален тим за прибирање податоци Родна
Панова ... (и др.). - Скопје : Здружение на граѓани Акција Здруженска, 2006.
- 73 стр. : граф. прикази ; 20 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 71

ISBN 9989-2567-4-8

а) Родова еднаквост - Велес - Студии
COBISS.MK-ID 67203594

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР 5

ВОВЕД 7

ПОЛ, РОД И РОДОВИ РЕЛАЦИИ 11

СТРАТЕГИИ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ 15

РОДОВА АНАЛИЗА НА ОПШТИНА ВЕЛЕС 29

ОПШТИ ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНА ВЕЛЕС 41

АНАЛИТИЧКИ СОГЛЕДУВАЊА

И ПРЕПОРАКИ ЗА ОПШТИНА ВЕЛЕС 45

ОПШТИ ПРЕПОРАКИ 65

БИБЛИОГРАФИЈА 71

ПРЕГОВОР

Родовата еднаквост и локалната самоуправа е серија од студии кои се изработени за општините Битола, Свети Николе, Куманово, Велес и Дебар.

Студиите се резултат на заедничките напори на **Акција Здруженска** и на активистките од овие градови за прибирање и за анализа на информациите кои ќе овозможат подетален увид во постојните политики и практики на локалните власти во третирањето на родовата нееднаквост.

Тие се изработени во рамките на програмата **Развој и поддршка на иницијативите на активистките од локалните заедници**, која е во функција на мобилизација и поддршка на активистките од локалните заедници во Македонија, со цел тие да станат активен и рамноправен субјект во креирањето на локалните политики во однос на специфичните проблеми што се однесуваат на статусот на жените во заедницата.

Во рамките на програмата беа формирани неформални групи активистки кои се вклучени во континуиран процес на учење и развивање на вештините за самостојно идентификување на фокусот на дејствувањето, планирањето и реализирањето на локалните акции за застапување.

Овие студии произлегоа од потребата да се одговори на хроничниот недостиг од аналитички приод во идентификувањето на приоритетите за институционално решавање на проблемите кои се јавуваат како последица на родовата нееднаквост во заедницата, при што ќе се земат предвид локалните специфики и можности.

Покрај аналитичкиот дел, кој ги содржи спецификите и препораките за секоја поединечна општина, студиите имаат и едукативна компонента за стратешките приоди кон прашањето на родовата еднаквост.

Вака конципирани, тие треба да помогнат во остварувањето на општите заложби во рамките на започнатиот процес на децентрализација, во насока на воспоставување на транспарентна и одговорна локална власт која ќе има увид во и ќе одговори на различните потреби на жените и на мажите во заедницата. Воедно, тие треба да помогнат и во спроведувањето на обврските на единиците на локалната самоуправа што произлегуваат од Законот за еднакви можности за жените и за мажите, усвоен од Собранието на РМ во мај годинава.

Студиите претставуваат појдовна основа за преиспитување на постојните и за иницирање на нови приоди и практики на целокупната структура при креирањето и имплементацијата на политиките, плановите и активностите на локалната самоуправа.

Најголемиот дел од одговорноста за овој процес паѓа на институциите, бидејќи праведниот, демократски и одржлив развој на локалните заедници не евозможен без интегрирање на прашањето на родовата еднаквост во официјалните политики и во плановите на локалната власт и без воспоставување на конкретни механизми и обезбедување на потребните средства за нивна ефективна примена. Се надеваме дека овие студии ќе бидат искористени како ресурс во таа насока.

Во оваа пригода сакаме да го истакнеме огромниот придонес на нашиот соработник Боби Бадаревски за успешното реализирање на оваа исклучително комплексна и нималку едноставна активност, имајќи го предвид фактот дека станува збор за прва иницијатива од ваков вид во Македонија.

Со почит,

Марија Савовска,
претседател

Целта на оваа студија е да го постави прашањето на родовата еднаквост во Општина Велес во контекст на процесите на децентрализација (деконцентрација, делегирање, деволуција) на власта, надлежностите и средствата на единиците на локалната самоуправа. Тоа значи неколку работи:

- * да се преиспита начинот, односно постојните политики и практики во приодот кон родовата еднаквост, а особено статусот и положбата на жените во Општина Велес (политичката волја, посебните тела и комисии, стратешките документи, начините на информирање за статусот и за положбата на жените и на мажите во сите сфери на живеењето);
- * да се анализираат новите организациски и управувачки структури кои одговараат на трансформациите на локалната самоуправа, иницирани од процесите на децентрализацијата, и
- * да се дадат на увид тековните стратешки приоди кон прашањето на родовата еднаквост разгледувани во теориите, но и од меѓународните организации, како што се Обединетите нации или Европската унија.

Според горенаведените задачи, прашањето на родовата еднаквост во Општина Велес треба да се постави на еден сосема поинаков начин, така што ќе ги рефлектира новонастанатите услови во функционирањето на локалната власт. Во пресрет на реалната примена на Законот за локалната самоуправа,¹ односно во пресрет на локалните избори во 2005 година, како и по формирањето на органите на единиците на локалната самоуправа во согласност со Законот за територијалната организација на локалната самоуправа во Република Македонија², беа организирани многу конференции, семинари и состаноци и беа испечатени голем број т.н.

1 Законот за локалната самоуправа (Службен весник на РМ бр. 5/02)

2 Закон за територијална организација на локалната самоуправа во Република Македонија (Службен весник на РМ бр. 55/04).

прирачници³ во кои се расправа за децентрализацијата, за новите надлежности и за организациската поставеност на управувањето со општините. Она што недостигаше во рамките на тие настани беше прашањето на родовата еднаквост. Освен траги од загриженост и претставувањето на планот на Одделението за полова еднаквост при Министерството за труд и социјална политика, на прашањето на родовата еднаквост не му беше посветено големо внимание.

Општина Велес е исправена пред предизвикот да се соочи со родовата еднаквост на начин што е согласен со новата улога на локалната самоуправа. Во тој контекст, оваа студија претставува доволно општа рамка што ќе им овозможи на релевантните актери, на одговорните општински власти, политичките субјекти, невладините организации и на граѓаните на општината да направат исчекор од постојната практика со цел:

- * да ги преиспитаат претпоставките и позициите од кои тргнуваат во промовирањето на родовата еднаквост;
- * да ги преиспитаат односите со централните власти во рамките на активностите што ги преземаат во сферата на еднаквоста, и
- * да ги реорганизираат структурите на дејствување, во согласност со новите управувачки процеси.

Студијата е конципирана околу неколку прашања коишто допираат тематски целини од сферата на родовата еднаквост, како на пример:

- 1 Како да се дојде до одредена политика за родова еднаквост, односно до политика за родово балансиран развој во Општина Велес?
- 2 Како да се развијат методологии за родова анализа на локалните секторски политики?
- 3 Како да се идентификуваат индикатори за прибирање, анализа и за обработка на податоците кои се релевантни за родовата анализа на локалните политики?

3 Види, Сотир Костов, „Локалната самоуправа во Република Македонија“, Заедница на единиците на локалната самоуправа на Република Македонија, 2005; „Прирачник за градоначалниците и за членовите на советите на општините во Република Македонија“, Заедница на единиците на локалната самоуправа на Република Македонија, 2005; „Прирачник за специфични клучни области во однос на најдобриот менаџмент и функционирањето на единиците на локалната самоуправа“

4 Како да се идентификуваат потребите и приоритетите во насока на родово балансиран развој на општината?

Но, студијата не прејудуира на тоа да даде комплетен одговор на тие прашања, туку да помогне во критичкото преиспитување на она што е направено досега во сферата на родовата еднаквост, да понуди разјаснување на стратешките приоди за постигнување на родова еднаквост и да повика на трансформација на управувачките процеси и на креирање на секторски политики. Понудените препораки се можни насоки на тој пат.

Соодветната реакција, конкретната реализација и имплементацијата на политиките и на стратегиите за родова еднаквост и натаму ќе бидат дел од демократскиот процес на директна и активна партиципативна политичка култура, како мошне важно својство на вистинската локална самоуправа.

Ангажирањето на сите капацитети на локалната заедница - во конкретниов случај на Општина Велес - во дизајнирањето на една широка политика за родова еднаквост во која ќе бидат инкорпорирани знаењата и вештините од разни области е првиот чекор во потврдувањето на смислата на локалната самоуправа: граѓаните на одредена локална заедница треба самостојно и изворно да ги решаваат проблемите со кои се соочува заедницата.

КОНЦЕПТОТ НА РОД И НЕПОСРЕДНИТЕ УСЛОВИ ЗА ЖИВОТ

Доколку најнепосредните услови за живот на најдиректен начин ја одредуваат положбата на родовите (половите) и доколку локалната самоуправа е таа која изворно се занимава со најнепосредните услови за живеење, тогаш природно се наметнува заклучокот дека локалната самоуправа е должна да се грижи за родовата еднаквост. Промовирањето на родовата еднаквост не е само обврска којашто произлегува од почитувањето на уставот и на законите, туку и најдобар показател за успешноста или неуспешноста во функционирањето на локалните органи во насока на остварување на резултатите од нивните активности. Чувствителноста на родовата еднаквост на влијанието на животните услови и активностите коишто се преземаат за нивно остварување се огледа во самата природа на родот и родовите релации.

Категоријата *род* не е синоним на категоријата *пол*.⁴ *Полот* реферира на биолошките карактеристики на луѓето, а *родот* е низа од социјални разлики, статусни позиции и специфични социјални разлики кои се поврзуваат со полот. Родот или содржината на родовите разлики во даден историски, социјален и културен контекст го определува статусот на тоа што значи да се биде *жена* или *маж*. Како социјална категорија, *родот* има и одредена политичка димензија, односно со категоријата *род* се поврзани одредени права, должности, но и начини на однесување. Доколку жените се социјално, политички и културно потиснувани и маргинализирани, тоа е резултат на начинот на кој се третираат во одредена културна заедница, во согласност со културните норми на таа заедница. Значи, маргинализацијата на жените не произлегува, ниту пак е легитимирана од нивната биологија или од некаква божествена инстанца, туку е производ на одредени општествени и социјални услови. А сè што е од општествена природа може да се смени.

4 Заподетална анализа, види кај Боби Бадаревски и Марија Ивановска во „Методолошкиот мултикултурализам разгледуван како истражувачка стратегија на родовите прашања во Македонија“, Истражувања од областа на родовите студии (Зборник), Истражувачки центар за родови студии том 2/3, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003

ЗОШТО Е ВАЖНА РОДОВАТА ЕДНАКВОСТ?

Локалната самоуправа, како интегрален дел од структурата на власта, според својата уставна поставеност е најблиска до граѓаните, во смисла на одлучувањето за нивните непосредни услови за живеење. Нејзина основна задача е да обезбеди општествени процеси во кои можностите на граѓаните да дојдат до благосостојба и духовен развој нема да бидат условени од расата, класата, полот или од националноста. Таквите општествени процеси треба да обезбедат услови за реализација на нивните права и слободи, да го заштитат нивниот дигнитет како човечки суштества и да овозможат економска и социјална сигурност и еднакви можности. Секоја демократска локална самоуправа која има круцијална улога во обезбедувањето социјална, економска и политичка правда за сите граѓани во заедницата е должна да им посвети посебно внимание на статусот и на позицијата на родовите односи, а особено на статусот и на позицијата на жената.

Во тој контекст, пристапот кон родовата еднаквост можеме да го претставиме како:

- * Прашање на правата на жените како човекови права, како есенцијален услов за постигнување на ефикасна демократија;
- * Прашање на социјална правда, во насока на подобрување на вработувањето на жените, нивната едукација, условите за работа и за социјална заштита, и
- * Прашање на социјалниот и на економскиот развој, со што ќе се промовира учеството на жените во рамките на политичките, економските и социјалните процеси на одлучување.

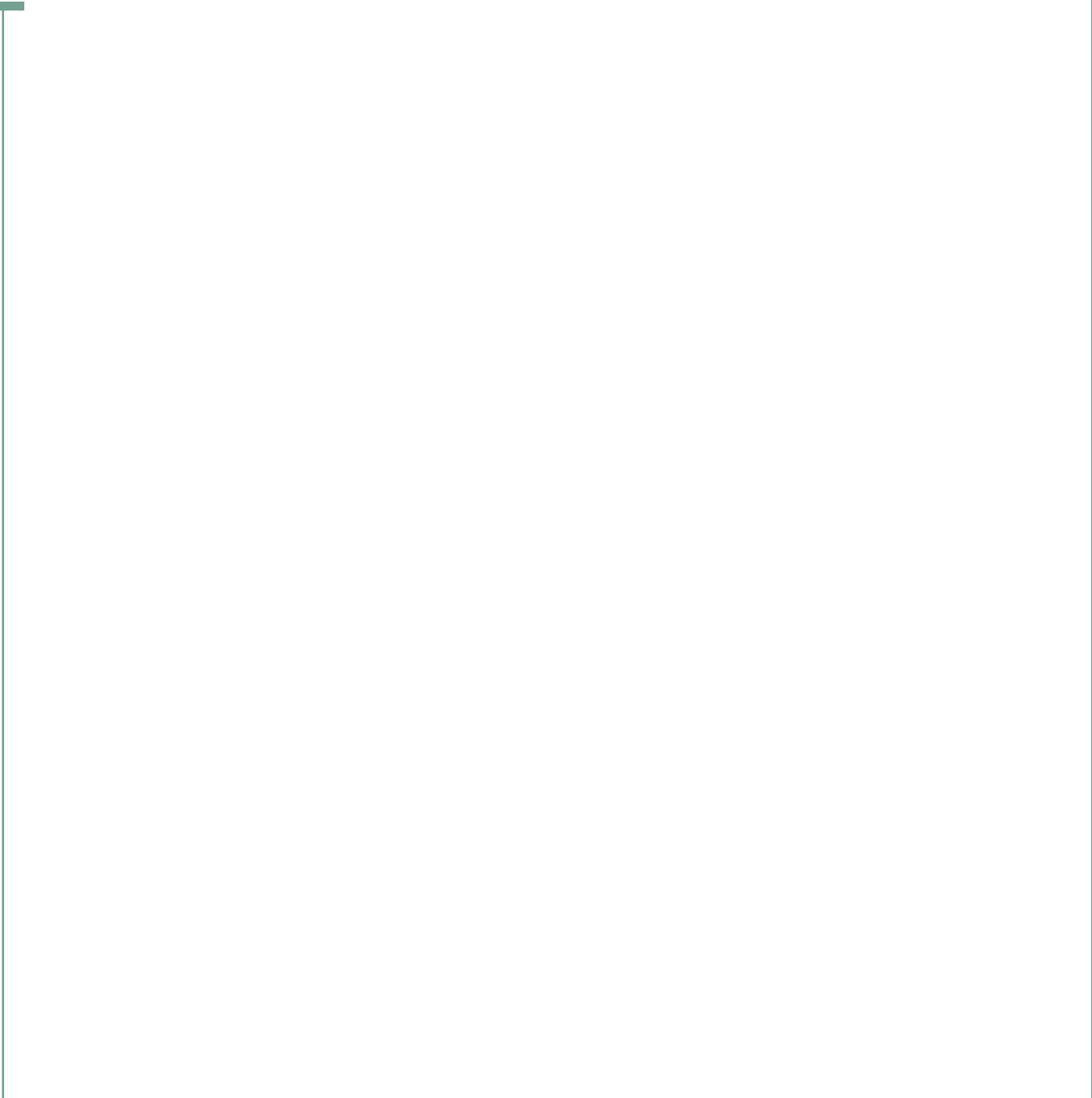
Вака поставено, прашањето за родовата еднаквост е адресирано само до едната страна од родовата релација. Имено, видлив е само односот кон жената. Меѓутоа, жените и нивната нееднаква положба се само резултат на проблемот со кој треба да се справиме. Основата на проблемот треба да се бара во родовата хиерархија или во асиметричната релација во ползувањето на ресурсите, моќта и достоинството на граѓаните како човечки суштества.

Според тоа, водејќи сметка за обата рода, родовата еднаквост значи еднаква видливост, поддршка, зајакнување и партиципација на жените и на мажите во сите сфери на јавниот и на приватниот живот. Концептот на „родовата еднаквост“ е спротивен на концептот на „родовата нееднаквост“, при што нееднаквоста не треба да се поистоветува со разликите меѓу родовите,

односно со концептот на „родовата различност“. Или, со други зборови, родовата еднаквост значи целосна и непопречена партиципација на жените и на мажите во општествените текови.

Имајќи го предвид фактот дека Република Македонија преку Уставот⁵, законите и ратификациите на меѓународните конвенции⁶ кои се однесуваат на правата на жените го промовира принципот на родова еднаквост, би можеле да констатираме дека во тој контекст родовата еднаквост е еднаквост *де јуре*, но не и *де факто*. Родовата еднаквост како еднаквост *де јуре* подразбира еднакви права, можности, услови и еднаков третман во сите сфери на јавниот и на приватниот живот. Па, сепак, родовата еднаквост *де јуре* не имплицира, ниту пак автоматски ја повлекува и родовата еднаквост *де факто*. Општествените, односно социјалните, економските, културните и политичките услови и релации претставуваат медиум во кој се одредува положбата и статусот на родовите односи. Според тоа, квалитетот на општествените услови го определува квалитетот на родовите односи, односно положбата на жените и на мажите во општествените релации.

- 5 Во делот на граѓанските и политичките слободи и права е утврдено дека „граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и во правата, независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба“ (член 9 од Уставот на Република Македонија)
- 6 Универзална декларација за човековите права на Обединетите нации; Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација на жените; Пекингшката декларација и Платформа за акција, како и договорените заклучоци од Специјалната сесија на Генералното собрание на ОН во 2000 (Пекинг+5);

СТРАТЕГИИ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ

ВИДОВИ ГЛОБАЛНИ СТРАТЕГИИ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ

Со цел да се елиминираат бариерите во постигнувањето на родовата еднаквост во доменот на дејствувањето на локалната самоуправа, потребно е да се преземат одредени чекори и мерки кои треба да го изменат начинот на формулирањето на секторските политики, спроведувањето на проектните циклуси и водењето на административните работи. Со други зборови, доколку родовата еднаквост е структурна и системска карактеристика, тогаш е потребна структурна и системска промена во начинот на функционирањето на локалната самоуправа. Барањето за вакви промени не е ништо повеќе од барање за демократизација на локалната самоуправа, преку нејзината отвореност кон процесите на партиципација на граѓаните во креирањето на политиките од јавен интерес.

Светските искуствата од систематските и планираните активности во остварувањето на родовата еднаквост покажуваат дека главно постојат два доминантни пристапа. Постои т.н. *традиционален пристап* кон родовата рамноправност, како и сè почесто користениот приод на т.н. *родова перспектива*. Иако се структурно различни и имаат различни импликации во реализацијата на посакуваните цели, овие два пристапа се комплементарни и се условуваат еден со друг.

Механизми (машинерија) на родовата еднаквост: традиционален пристап

Традиционалниот пристап⁷ кон родовата рамноправност се темели на одредена форма на политиката на родовата еднаквост и на механизмите преку кои ќе се оствари таа политика. Традиционалниот пристап се фокусира на проблемите и на темите коишто произлегуваат или

7 Giorgia Testolin, Handbook on national machinery to promote gender equality and action plans, Guidelines for establishing and implementing national machinery to promote equality, with examples of good practice, Strasbourg, May 2001

се резултат на родовата нееднаквост во одредени сфери на животот. Механизмите, попознати како машинерија на родовата еднаквост, претставуваат институционални тела на државата и се дел од институциите на системот.⁸ Тие се насочени кон решавање на специфичните и на конкретните проблеми, нудејќи оптимални решенија во дадениот контекст и во постојните услови.

Машинеријата за родова еднаквост треба да ги открива и да ги поставува проблемите на родовата нееднаквост и да врши притисок врз другите секторски политики во насока на елиминација на проблемите. Традиционалната политика на родова еднаквост креира одредени стратешки документи и акциони планови за нивна реализација.⁹ Честопати, тие се олицетворение на заложбите за родова еднаквост и на правата на жените според меѓународните документи и не секогаш ја остваруваат функцијата за којашто се конституирани.

Тоа се должи на повеќе фактори. Како прво, честопати машинеријата за родова еднаквост е маргинализирана институција, иако може да биде дел од некое важно министерство или, пак, да биде конституирана како комисија или како сектор, па дури и како едно министерство. Маргинализацијата се состои во недоволната материјална и финансиска поддршка на централните или на локалните власти, која ќе овозможи реализација на стратешките документи и акциони планови.

Второ, иако слабо екипирана, таа е составена од професионална администрација која, и кога ја поседува неопходната експертиза, често - од законски или од политички причини - не може да изврши притисок на другите институции на системот.

Трето, иако може да биде и политички структурирана, што значи да има и одредена политичка моќ (како што е случајот со локалните општински комисиии, како тела на Советот), машинеријата често не располага со институционален инструмент преку кој ќе ја изврши очекуваната реакција и преземање на одредена активност од страна на оние кои се задолжени за нејзино извршување.

8 Владата на Република Македонија во јануари 1997 година го формираше Одделението за унапредување на рамноправноста меѓу половите, кое функционира во рамките на Министерството за труд и социјална политика.

9 Министерството за труд и социјална политика изработи Национален план за акција за полова рамноправност кој беше усвоен од страна на Владата на Република Македонија во декември 1999 година

Од аспект на традиционалниот пристап, родовата еднаквост има потесно значење од контекстот на родовата перспектива. Три главни карактеристики го дефинираат значењето на родовата еднаквост во традиционалниот пристап: прво, родовата еднаквост е третирана како прашање на антидискриминација; второ, родовата еднаквост е третирана како еднаквост *де јуре*, во смисла на тоа дека не постојат никакви законски или уставни пречки за учеството на мажите и на жените во општествениот живот; и трето, во законските решенија од областа на родовата еднаквост експлицитно се реферира на жените и на тој начин се гарантираат нивните права.

Концептот на родовата еднаквост кој нема да се темели единствено на еднаквоста *де јуре*, на антидискриминацијата и на експлицитната референција на жените во законите, туку ќе ги претпостави овие аспекти и ќе се фокусира на самите родови релации, односно на мажите и на жените истовремено, е концепт на еднаквоста на родовата перспектива. Освен проширениот концепт на родовата еднаквост, родовата перспектива го проширува и мандатот на институционалното дејствување за нејзино постигнување. Новина во приодот на родовата перспектива е инкорпорирањето на родовиот пристап во самата срцевина на социјалните активности, нивно то планирање и реализација.

Интеграција на родовата перспектива

Генералната стратегија којашто како цел го има овој проширен концепт на родовата еднаквост и изменетите начини на институционално дејствување во насока на нејзино постигнување, во меѓународните документи е позната како **Gender Mainstreaming**. При преводот на овој израз се јавуваат одредени тешкотии, па оттаму апелите за соодветен превод се темелат на самата смисла и значење што треба да го има поимот **Gender Mainstreaming**. Генерално, можеме да издвоиме неколку значења: родово заснован пристап, перспектива на родовата еднаквост или стојалиште на родовата перспектива. Еве неколку примери од меѓународни извори за тоа како се дефинира **Gender Mainstreaming**:

Во *Пекингшката платформа за акција Gender Mainstreaming* се дефинира на следниов начин:

„...владите и другите актери треба да промовираат активна и видлива политика на општо прифаќање на родовата перспектива во сите политики и програми, така што пред да се донесат одлуки, ќе се направи анализа на ефектите врз жените и врз мажите, соодветно.”¹⁰

Во дефиницијата на Развојната програма при Обединетите нации (УНДП) се истакнуваат следниве компоненти:

„Земањето предвид на родовите прашања во сите политики, програми, административни и финансиски активности и организациски постапки, со што се придонесува кон длабока организациска трансформација”.

„Внесување на резултатите од социо-економските и од политичките анализи во сите процеси на донесување одлуки во организацијата и следење на резултатот. Тука влегуваат и главните одлуки за политиката на организацијата и секојдневните мали одлуки при спроведувањето.”¹¹

Според тоа, концептот на **Gender Mainstreaming** можеме да го претставиме со концептите на *интеграција, интегрираност, инкорпорираност, стојалиште, перспектива, процесирање*. Она што е предмет на таа интеграција е концептот на *родовата перспектива*, односно сензибилизацијата на институционалните дејствувања, којашто треба да резултира со состојби на родова еднаквост. Сега би можеле да ја дадеме следнава дефиниција:

„Општо прифаќање на родовата перспектива во процесот на проценување на импликациите на секое планирано дејство врз жените и врз мажите, вклучувајќи го и законодавството, политиките или програмите во сите области и на сите нивоа. Тоа е стратегија за прашањата и за искуствата на жените и на мажите во настојувањето да станат интегрална димензија на дизајнирањето, спроведувањето, мониторингот и евалуацијата на политиките и програмите во сите политички, економски и општествени сфери, така што жените и мажите ќе имаат еднакви придобивки и нема да се продолжува со нееднаквоста. Крајна цел е да се постигне родова еднаквост.”¹²

10 Beijing Platform for Action ,Fourth World Conference on Women, Beijing, 1995, paras. 79, 105, 123, 141, 164, 189, 202, 229, 238, 252, 273

11 What is gender mainstreaming?,<http://www.undp.org/gender/policies/>

12 Economic and Social Council of the General Assembly (ECOSOC), 1997, 1997.L.O. Para.4. Adopted by ECOSOC 17/7/97

Со цел да го појасниме концептот на интеграцијата на родовата перспектива, ќе направиме кратка компарација со традиционалниот пристап, односно со машинеријата за родова еднаквост.

- ✱ Додека машинеријата за родовата еднаквост е издвоена како посебна институционална рамка, интеграцијата на родовата перспектива е процес што се случува во самите институции на власта и на цивилното општество.
- ✱ Машинеријата за родовата еднаквост е составена од актери експерти, додека во контекст на интеграцијата на родовата перспектива актери се сите вообичаени субјекти на политичкото и на социјалното дејствување.
- ✱ Последиците од родовата нееднаквост се цел на машинеријата за родова еднаквост, додека интеграцијата на родовата перспектива има за цел да се спречи создавањето услови за појава на родова нееднаквост.

Иако од оваа компарација може да се заклучи дека интеграцијата на родовата перспектива и машинеријата на родовата еднаквост се сосема спротивставени метастратегии и дека имплементацијата на интеграцијата на родовата перспектива треба да ја замени машинеријата за родова еднаквост, тоа не е така. Како што споменавме, интеграцијата на родовата перспектива го претпоставува традиционалниот пристап, и тоа од неколку причини.

Традиционалните политики за родова еднаквост претставуваат појдовна точка на интеграцијата на родовата перспектива. Тие се реорганизирани на тој начин што политиките и механизмите на традиционалниот пристап кон родовата еднаквост, родовата перспектива ги инкорпорира во стандардните политики. Машинеријата на родовата еднаквост претставува заднина и извор на експерти кои се креатори на имплементацијата на интеграцијата на родовата перспектива. И, на крај, традиционалниот пристап обезбедува знаење и експертиза за родовите прашања.

Некои клучни претпоставки за интеграцијата на родовата перспектива во локалната самоуправа

Со цел нејзината работа и резултати да ги рефлектираат заложбите за родова еднаквост, Општина Велес треба да го воведо принципот на родовата перспектива. Интеграцијата на родовата перспектива не е само прашање на политичката волја на субјектите на локалната самоуправа, туку системска карактеристика на нејзиното функционирање. Во делот што следува ќе наведеме некои клучни претпоставки и елементи на синергијата на интеграцијата на родовата перспектива и на машинеријата на родовата еднаквост.

1. Политичка волја

Локалните власти и политичките партии мора да ја дефинираат родовата еднаквост како една од целите со висок приоритет. И покрај фактот дека властите преземаат одредени активности на централно ниво, како што се развивање стратегии и планови за акција и измени и дополнувања на правната регулатива, во рамките на своите овластувања локалните власти треба на јасен и недвосмислен начин да ја истакнат политичката волја за родова еднаквост преку одредена изјава. Но, тоа не е доволно. Неопходна е и подготвеност на администрацијата за спроведување на заложбите на органите на локалната самоуправа.

Локалните ограноци на политичките партии во Општина Велес без исклучок го потенцираат значењето на учеството на жените во политичкиот живот. Па сепак, откако беше извршен притисок преку легислативата и влијанието на невладините организации, тие го зголемија бројот на жените кандидатки за советите на општините. Во рамките на кампањата за зголемено присуство на жените на изборните листи, Општина Велес соработувала со Македонското женско лоби и со СОЖМ.

Во 2002 година врз основа на член 32 став 2 од Законот за локалната самоуправа (*Службен весник на РМ 5/02*) и член 23 став 1.15 од Статутот на Општина Велес (*Службен гласник на Општина Велес 1/03*), а со одлука на Советот донесена на седницата одржана на 22.10.2002 е формирана Комисијата за родова рамноправност, како привремено советодавно тело составено

од 5 внатрешни членови (од Советот) и 2 надворешни члена. Од вкупно 7 члена, 6 беа жени и еден маж. Претседател на Комисијата беше жена.¹³

Во 2005 година Комисијата за родова рамноправност станува постојано тело и е преименувана во **Комисија за еднакви можности меѓу жените и мажите**. Програмата за работа е донесена на 27.2.2006 (Службен гласник на Општина Велес 3/06). Комисијата ја сочинуваат 5 члена - тројца мажи и две жени. Претседател на Комисијата е жена.

2. Креирање на специфична политика за родова еднаквост

Многу е тешко да се детектираат, а речиси невозможно да се најдат експлицитни политики за родова еднаквост во Општина Велес, освен ако не се реконструираат одредени политички и институционални моменти, како што е Програмата на Комисијата за еднакви можности. Креирањето специфична политика за родова еднаквост е важен предуслов за интеграција на родовата перспектива. Би можеле да издвоиме неколку аспекти на таквите политики:

- * Правна рамка за родова еднаквост;
- * Механизми за родова еднаквост, како што се: тела, совети, комисии, омбудсман за заштита на родовите права, односно на дискриминацијата врз основа на пол;
- * Административна организираност со одредени човечки и економски ресурси;
- * Конкретни политики и активности кои ги адресираат потиснатите интереси и потреби на жените или на мажите;
- * Истражувања и обуки од областа на родовите релации, и
- * Подигање на свеста за родовата еднаквост.

Општина Велес не располага со експлицитна родова политика, односно нема јасно дефинирана платформа за родова еднаквост. Па сепак, можеме да издвоиме некои политички гестови коишто имаат одредени политички импликации по прашањето на родовата еднаквост.

13 Извор, Службени гласници на Општина Велес

3. Статистика

Податоците за тековната состојба на родовите релации се емпириска база за развој, планирање и за имплементација на политиката за родова еднаквост. Иако сите институции се должни да водат статистика според родот, тие се или непотполни или се тешко достапни. Неретко, самите статистики се структурирани така што вклучуваат одредени предрасуди или сексизам. А само соодветната статистика може да претставува појдовна точка во политиката за родова еднаквост.¹⁴

Органите на Општина Велес, особено Советот и Комисијата за еднакви можности, треба редовно да ги побаруваат и да ги разгледуваат информациите од областа на родовите релации. Вообичаено, извор на тие информации се статистичките податоци од центрите за социјална работа, за вработување, разните подрачни единици на министерствата итн.

4. Мултикултурна родова политика

Иако е категорија, а според тоа и основен поим од кој се тргнува при градењето на одредена политика, родот сепак не е универзална категорија. Без оглед на тоа што биолошкото значење на изразот „жени“, на пример, упатува на сите човечки суштества со одредени биолошки одлики, тој сепак не ја покрива целината на концептот „род“. Интересите на жените Македонки не се исти, на пример, со интересите на жените Албанки, ниту пак овие имаат исти интереси со жените Ромки. Тоа значи дека категоријата род е дел од културата на етничките категории, односно категоријата на идентитетите на етничките заедници. Родот е поврзан и со социјално-економскиот момент на одреден слој, односно класа. Исто така, жените од побогатите слоеви во општеството немаат ист третман и исти интереси со жените од посиромашните слоеви. Родот не е ништо друго туку испреплетеност на културните, етничките и на социо-економските идентитети на луѓето.¹⁵

14 Единствени публикации од овој вид се на Државниот завод за статистика; Државен завод за статистика, „Жените и мажите во Македонија“, 2000, Скопје; Државен завод за статистика, „Жените и мажите во Македонија“, 2006, Скопје

15 За принципите на мултикултурализмот и за родовите проблеми, види кај Боби Бадаревски и Марија Ивановска во „Методолошкиот мултикултурализам разгледуван како истражувачка стратегија на родовите прашања во Македонија“, Истражувања од областа на родовите студии (Зборник), Истражувачки центар за родови студии том 2/3, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003

Според тоа, имајќи ја предвид оваа разлика, локалните власти во Општина Велес треба да бидат внимателни при градењето на политиките за родова еднаквост. Принципот на мултикултурализам треба да биде еден од главните принципи во креирањето на таквата политика, но локалните власти треба да бидат мошне внимателни при неговата имплементација. Затоа, ќе објасниме некои од основните претпоставки на мултикултурализмот.

Концептот на мултикултурализам е најшироко прифатен во неговото дескриптивно значење. Да се каже дека некое општество е мултикултурно значи да се реферира на културната различност на тоа општество. Мултикултурализмот се темели на премисата дека малцинските култури, односно нивниот начин на живот, политичките и социјалните права, не се доволно заштитени со индивидуалните права на нивните припадници, па според тоа треба да бидат заштитени со специјални групни права и со одредени привилегии. Ваквиот став се брани со аргументот дека културниот идентитет има суштинска улога во конституирањето на персоналниот идентитет на поединецот. Бидејќи културата, односно културната заедница, е од такво фундаментално значење за животот на нејзините припадници, културните практики на малцинските културни заедници треба да бидат заштитени.

Па сепак, и покрај одредени предности, мултикултурализмот има и одредени проблематични точки. Основната идеја на критиката на мултикултурализмот можеме да ја прикажеме со едно можно сценарио. Како дел од културните разлики на некоја национална заедница, родот - односно родовата култура на таа заедница - има карактеристични својства кои ги детерминираат родовите односи и искуства. Вообичаено, машките членови на заедницата се во позиција да ги определуваат и да ги артикулираат групните верувања и интереси. Во такви услови, групните права можат да бидат насочени против статусот и интересите на жените. На супстанцијален начин, тие можат да ги ограничат правата и капацитетите на жените или, во поширок контекст, ги ограничуваат индивидуалните права и слободи на членовите на дадената заедница, барајќи од нив да се потчинуваат на групните верувања и норми.

Во тој контекст, опасноста од мултикултурната политика се сведува на неможноста од интервенција во заштитата на правата на поединците или на одредени групи, како што се жените. Секогаш кога ќе се укаже на можни прекршувања на човековите права на поединците или на жените, тоа може да се доживее како напад на културната автономија на етничката заедница. Во таа одбрана најчесто се појавуваат самоповиканите лидери на локалните заедници,

обвинувајќи за прекршување на групните права на етничката заедница. Затоа, мултикултурализмот е парадоксален. Од една страна, тој ја штити малцинската култура од асимилација и од мајоризација од страна на мнозинската култура, но истовремено, во име на културниот идентитет, ги крши правата на поединците или на некоја група во рамките на заедницата.

При креирањето на политиките за родова еднаквост локалните власти треба да го вградат и принципот на мултикултурализам, спречувајќи ги негативните ефекти и консеквенци. Во елаборатите и во проектите кои се однесуваат на родовите проекти и програми ќе треба да се потенцираат мултикултурни принципи, со цел да се респектираат различните потреби и интереси на жените/мажите од етнички различни социјални групи и заедници. И, на крај, една од стратешките цели на локалните власти треба да биде еднаквата мултикултурна родова застапеност во менаџирањето на стопанскиот, културниот и политичкиот сектор на општественото живеење во општината.

5. Експертиза од областа на родовата еднаквост

Како што рековме, машинеријата за родова еднаквост е главно екипирана од експерти и/или од професионални актери. Па сепак, знаењата и искуствата што се стекнуваат во тие рамки не се доволни за да бидат основа за справување со проблемите на родовата еднаквост. Локалните власти треба да ги консултираат или да развијат сопствени капацитети што ќе продуцираат одредено знаење.

Комисијата за еднакви можности меѓу мажите и жените, како тело на Советот, е составена од претставници од разни политички партии, кои не се нужно упатени во проблематиката на родовата еднаквост. Од расположливите материјали не може да се утврди компетентноста на членовите на Комисијата во врска со родовите прашања.

Исто така, не може да се утврди дали во рамките на општината е спроведена едукативна програма од областа на родовите теми, наменета за членовите на Советот и за градоначалникот.

6. Експертиза на локалната администрација

Со оглед на тоа дека интеграцијата на родовата перспектива претставува реорганизација, развивање, имплементација и евалуација на процесирањето на политиките од одредени сек-

торски области, администрацијата што ќе ги води тие процеси треба да умее да ги инкорпорира принципите на родовата еднаквост.

Интеграцијата на родовата перспектива значи дека администрацијата не мора да биде експертска, кога станува збор за родовите прашања, за да спроведува родова перспектива. Општина Велес треба да развие програми и процедури преку кои локалната администрација ќе добие основни знаења за родовите теми и ќе ги почитува принципите и методолошките механизми на родовата перспектива во извршувањето на својата работа.

7. Финансиска поддршка

Финансиските средства се, исто така, една од претпоставките за успешноста на процесите на родовата еднаквост. Во тој контекст, специфичното родово буџетирање не е само дел од интеграцијата на родовата перспектива, туку и реалност за остварување на нејзините цели. Затоа, во процесите на фискалната децентрализација треба да се инсистира на посебни финансиски инструменти за политиките на родовата еднаквост.

Во настојувањето да постигне родова еднаквост и родово балансиран развој, Општина Велес мора да води сметка за финансиската поддршка на родовата политика, но не само како експлицитна ставка во приходите и во расходите на буџетот, туку преку јасно утврдени финансиски конструкции на одредени родово димензионирани проекти.

8. Партиципација на жените во процесите на донесување одлуки

Учеството на жените во процесите на донесување одлуки треба да биде на прифатливо критичко ниво. Иако партиципацијата и репрезентативноста на жените во институциите на власта или во општеството е цел на машинеријата, имплементацијата на родовата перспектива не може да биде спроведена само од страна на мажите. Истото важи и за жените кои не можат да бидат носители на улогите во машинеријата и во процесите што таа ги презема и ги води. Родовата еднаквост не е само женско прашање, туку тоа подеднакво ги погодува и мажите и влијае на севкупните релации во општеството.

Иако постојат најразлични прашања и проблеми во врска со родовата еднаквост, прашањето за статусот и за позицијата на жената во процесите на одлучувањето има централно место

во развивањето на родовите политики. Во Општина Велес, односно во органите на локалната самоуправа на Општина Велес, вклученоста на жените во процесите на одлучување е далеку од посакуваното ниво. Генерално, можеме да кажеме дека позицијата на жените во поширокиот општествен контекст или во контекст на јавните претпријатија е сè уште занемарлива.

9. Законска рамка: Закон за еднакви можности за жените и за мажите

Покрај со Уставот, правната положба и статусот на жените во Република Македонија се регулирани и со меѓународните договори што ги има потпишано и ратификувано Република Македонија, а кои - во согласност со член 118 од Уставот на Република Македонија - се составен дел од нашиот правен поредок. Заради потребата од приспособување на законодавството во однос на еднаквите можности за жените и за мажите, Република Македонија - во согласност со стандардите што се пропишани со регулативите на ЕУ - го донесе **Законот за еднакви можности за жените и за мажите**.¹⁶

Според **Законот за еднакви можности за жените и за мажите**, единиците на локалната самоуправа имаат законска обврска да го постават прашањето на родовата еднаквост како легитимно подрачје што е во нивна надлежност.

Со **Законот за еднакви можности за жените и за мажите** се уредуваат основните и посебните мерки за воспоставување еднакви можности за жените и за мажите, како и надлежностите, задачите и обврските на субјектите кои се одговорни за обезбедување еднакви можности. Исто така, се формулира и постапката за утврдување на нееднаков третман на жените и на мажите.

Во член 2 од **Законот за еднакви можности за жените и за мажите** се потенцира потребата од промовирање на принципот на воспоставување на еднакви можности за жените и за мажите - во политичкиот, економскиот, социјалниот и во образовниот живот, како и во другите области од општествениот живот.

16 ЗАКОН ЗА ЕДНАКВИ МОЖНОСТИ ЗА ЖЕНИТЕ И ЗА МАЖИТЕ, Службен весник на РМ бр .66/06 од 29.5.2006 година, www.pravo.org.mk/download/Zakoni/Ednakvi_moznosti_na_zenite_i_mazite_66_29052006.pdf

Во став 2 од истиот член се потенцира дека воспоставувањето еднакви можности е обврска на целото општество, како и отстранувањето на пречките за воспоставување еднаквост меѓу жените и мажите, и тоа преку превенција и отстранување на нееднаквиот третман на жените и на мажите и преку обезбедување услови за воведување на еднакво учество на жените и на мажите во сите сфери од општествениот живот.

Во член 4 (**Дефиниции**) се дадени базичните дефиниции на основните категории на законот:

- 1 „Еднакви можности” значи промовирање на начелото за воведување еднакво учество на жените и на мажите во сите области на јавниот и на приватниот сектор, еднаков статус, еднаков третман во остварувањето на нивните права и во развојот на нивните индивидуални потенцијали преку кои даваат свој придонес кон општествениот развој, како и еднакви придобивки од резултатите што произлегуваат од тој развој.
- 2 „Еднаков третман” значи отсуство на директна и индиректна дискриминација врз основа на полот, во согласност со овој или со некој друг закон.
- 3 „Дискриминација” значи секое разликување, искористување или ограничување врз основа на полот, коешто го загрозува или го оневозможува остварувањето или заштитата на човековите права и слободи.
- 4 „Директна дискриминација” значи создавање нееднаков третман со прописи или со дејствија на одредени субјекти, во зависност од полот, во исти или во слични ситуации при остварувањето, почитувањето и заштитата на човековите права и слободи.
- 5 „Индиректна дискриминација” значи нееднаков третман на лица од различен пол според прописи, стандарди или однесувања кои формално предвидуваат еднакви можности или се навидум неутрални, но различно се применуваат во зависност од полот, освен ако тоа не е во интерес и ако не е неопходно за обезбедување посебна заштита или ако е предизвикано од објективни услови и околности кои не се поврзани со полот.
- 6 „Вознемирување” е секое несоодветно, неморално или непристојно однесување или повреда на личното достоинство коешто предизвикува заплашување, одбивност, деградирање, понижување или навредливо однесување.

- 7 „Сексуално вознемирување“ е секое вербално, невербално или физичко однесување од полов карактер, коешто претставува повреда на личното достоинство, особено кога предизвикува заплашување, одбивност, деградирање, понижување или навредливо однесување.

Во член 16 од **Законот за еднакви можности за жените и за мажите** експлицитно се споменуваат општините, како субјекти кои се надлежни за спроведувањето на Законот: „Единиците на локалната самоуправа, во рамките на своите надлежности, се должни да ги утврдуваат и да ги унапредуваат еднаквите можности. Тие треба да го почитуваат принципот на еднакви можности при усвојувањето на мерките и активностите кои се потребни за воспоставување на еднакви можности“.

Според Законот, единиците на локалната самоуправа се должни да формираат Комисија за еднакви можности, и тоа како постојано тело, со одлука на Советот при единицата на локалната самоуправа, а нејзиниот состав, надлежности, задачи и обврски се утврдуваат со Статутот на единицата на локалната самоуправа. Според тоа, постојните комисии кои ги третираат прашањата за родовата еднаквост и имаат различни имиња ќе бидат трансформирани во Комисија за еднакви можности.

Општините, исто така, треба да определат лице кое ќе биде компетентно и стручно за исполнување на обврските координатор за еднакви можности на жените и на мажите. Задача на координаторот е да предлага мерки и активности за воспоставување еднакви можности, да има консултативна улога при предлагањето решенија за спроведување на законот и да учествува во подготвувањето на националниот план за акција за еднакви можности на жените и на мажите, во делот што се однесува на единиците на локалната самоуправа.

При спроведувањето на своите должности, Комисијата и координаторот за еднакви можности треба да соработуваат со Министерството за труд и социјална работа. Истовремено, органите и телата на единиците на локалната самоуправа при донесувањето на развојните планови и другите акти и одлуки, се должни да ги разгледуваат и да ги земат предвид мерките и активностите предложени од страна на Комисијата и координаторот за еднакви можности.

РОДОВАТА АНАЛИЗА КАКО МЕТОД НА АНАЛИЗА НА ПРИМЕНЕТИТЕ ПОЛИТИКИ

Стратегиите за постигнување родова еднаквост се темелат на одредени аналитички методи во формулацијата, спроведувањето и евалуацијата на специфичните политики од јавната сфера. Родовата анализа е метод што за предмет ги има родовите релации, родовите разлики и разните општествени фактори што ги одредуваат таквите релации.¹⁷

Родовата анализа е дел од процесот на креирање, спроведување и оценување на политиките во јавната сфера на локално ниво, кои се директно релевантни за одржливоста и за развојот на општините. За таа цел, родовата анализа треба да ги анализира разните процедури во креирањето на политиките, за да обезбеди знаења и да предложи нивна реорганизација, која ќе резултира со интеграција на родовата перспектива.

Таа може да биде и родово специфична, на пример кога го анализира статусот и положбата на жената во општеството или во некоја специфична општествена ситуација. Што се однесува до методите на родовата анализа, тие најчесто се од социо-политичките, но и од економските науки. Вообичаено, во заднината стои одредена идеолошка позиција.

Покрај дескриптивната компонента, родовата анализа има и нормативна компонента. Нормативната компонента на родовата анализа се состои од нејзиниот критички момент, како анализа на општествените процеси од одредена перспектива (перспектива на родовата еднаквост), но и од проценките и препораките што треба да се преземат за да се постигне одредена ситуација што би ги задоволрила критериумите на родовата еднаквост. Критериумите се, исто така, контекстуално зависни: нивната содржина ќе зависи од тоа кој ја прави анализата или со која цел се прави анализата, кои се стандардите што треба да се постигнат, која е временската рамка за постигнување на целите итн.

17 What is gender analysis, Canadian International Development Agency,

Во контекст на интеграцијата на родовата перспектива и градењето на машинеријата за родова еднаквост во рамките на локалната самоуправа на Велес, родовата анализа не е ништо повеќе од анализа на применетите политики (policy analysis). Покрај стандардните параметри во оценувањето на родовите релации - положбата и статусот на жените и на мажите, предмет на родовата анализа во рамките на анализата на применетите политики се и:

- * правилата за собирање, чување и пристап до информациите;
- * процедурите за креирање на политиката, соодветно на опсегот на нивните надлежности;
- * дефинираните овластувања и одговорности на поединците и на организациските целини во контекст на креирањето и спроведувањето на конкретната политика;
- * аналитичките процедури во функција на креирање на политиката;
- * критериумите и процедурите за утврдување на квалитетот на изворот на информации, врз основа на кои се донесуваат заклучоци што се од значење за содржината и за насоката на политиката што се креира;
- * критериумите и процедурите за селектирање на кадрите во функција на креирање на политиката;
- * процедурите за утврдување на критериумите за одлучување;
- * процедурите за стратешко планирање;
- * процедурите за координација;
- * процедурите за следење на имплементацијата;
- * критериумите и процедурите за вреднување на постигнатото;
- * процедурите за корекции во природот (доколку не се постигнува саканата цел);
- * ИКТ-поддршката;
- * кадрите (во структурите на државната и на локалната власт, академските структури, печатот и во невладиниот сектор) кои располагаат со потребните знаења, вештини и ставови кои се важни за креирањето на политиките;

- * финансиската поддршка или капацитетот што може да се стави во функција заради обезбедување финансиска поддршка;
- * организациските единици и кадри кои се оспособени за менаџирање со програмите и проектите преку кои би се операционализирала конкретната политика;
- * организациските единици и кадрите кои се способни за развивање на медиумската стратегија и за одржување на односите со јавноста;
- * процедурите за следење и критериумите за оценување на индивидуалниот и на организацискиот ефект кај надлежните структури на државната и кај локалната власт, и
- * подготвеноста на надлежните носители на јавни овластувања за пристапување кон соодветно кадровско и организациско усовршување, во согласност со потребите за креирање на политиките.

Статистичките податоци и различните квантитативни методски техники претставуваат основа за квалитативна анализа на идентификуваните проблеми во контекст на родовите релации. Меѓутоа, и тука се појавува одреден проблем. Квалитетните квантитативни податоци се вистинска реткост, бидејќи со оглед на начинот на кој тие се собираат и процесираат во Република Македонија, се премногу општи за да може од нив да се извлече некој суштински заклучок за одреден специфичен предмет на родовата анализа.¹⁸ Тоа е повеќе парадокс: постојните општи податоци никако не можеме да ги третираме како поткрепа за некои конкретни прашања за нееднаквоста, а родовата анализа, односно процесите на интеграција на родовата перспектива и машинеријата на родовата еднаквост, по дефиниција, бараат конкретни податоци на кои ќе се базира нивната сеопфатност и општа прифатливост.¹⁹

Статистиката е важна, но не секогаш. Анализата на влијанијата или на ефектите на родовите и на родовите релации (Gender Impact Analysis²⁰) - како суштински аспект на родовата анализа - може, но и не мора да биде инспирирана или илустрирана со бројки. Квалитативната анализа понекогаш е подобар извор на сознанија за состојбата на родовите релации и за влијанието на одредени општествени процеси и политики од јавната сфера врз статусот и положбата на

18 Карактеристичен пример се статистиките на Заводот за статистика на Република Македонија

19 A Brief Guide to Gender Statistics, Office for National Statistics, 1998, Лондон

20 Gender Training Forum Newsletter, International Women's Tribune Centre, 1996

жените и на мажите. Но, и тука се јавува проблемот со собирањето квалитетни податоци. Поради различни причини, добродизајнираните истражувања не можат секогаш да дојдат до потребните податоци.

Во контекст на собирањето податоци за оваа студија, една од причините за нецелосното и неуспешното собирање на податоците е тоа што податоците од процесите на креирање на политиките од јавната сфера често се скриени од јавноста, а она што е достапно е само фрагментарна слика која не е доволна за донесување квалитетни заклучоци. Истражувањата што го занемаруваат тој факт носат одреден ризик на необјективност и несериозност.

Важноста и видот на податоците, исто така, зависат од етапата на процесот на развивање на политиката на родовата перспектива, односно од разните механизми и инструменти на интеграција на родовата перспектива и од машинеријата на родовата еднаквост. На различни нивоа на нормативниот процес на родовата анализа ќе бидат потребни различни типови податоци, различна структурираност и различна статистичка обработка.

Нормативниот контекст на родовата анализа се совпаѓа со нормативната етапа на реформулацијата и реорганизацијата на политичките процеси на секторските политики. Актерите кои се вклучени во тој процес од свој аспект ќе користат различни податоци и различни перспективи на толкување на податоците, за на крајот да ги дефинираат принципите, механизмите и посакуваните ефекти кои ќе бидат програмирани во секторските политики.

Како последен чекор, родовата анализа треба да понуди критериуми и индикатори за мониторинг и за евалуација на имплементацијата на политиката на родова еднаквост во рамките на активностите на локалната самоуправа.²¹ Индикаторите треба да бидат поставени со различна содржина, во зависност од секторските политики и програми, степенот и етапата на исполнувањето на целите на родовата перспектива или посебните цели на програмските заложби на машинеријата.

21 UNIFEM/ESCAP Training Workshop on an Integrated Approach to Gender Statistics, Gender statistics and indicators, Bangkok, 2003

Всушност, индикаторите треба да ја следат и да ја оценуваат единственоста на трите елементи на процесот на политиката за родова еднаквост:

- 1 квалитетот на политиката/политиките за родова еднаквост;
- 2 имплементацијата на родовата перспектива во секторските политики, и
- 3 развивањето на инструментите и анализите од страна на машинеријата за родова еднаквост, како извор на решенија и содржини за интеграција на родовата перспектива.

ИНДИКАТОРИ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ И СТАТИСТИКА ЗА ОПШТИНА ВЕЛЕС

Потребни се неколку услови за да се направи комплетна родова анализа. Меѓу другите, неопходно е внимателно развивање на статистичките показатели, односно на родово сензитивните индикатори, како и квалитетно собирање на потребните податоци. Како што споменавме, податоците за тековната состојба на родовите релации се емпириска база за развој, планирање и за имплементација на политиката за родова еднаквост.

Индикаторите се показатели кои треба да опишат, измерат или да објаснат одредена состојба, активност или проект од доменот на родовата еднаквост. Тоа можат да бидат факти, бројки, мислења и перцепции. Квантитативни индикатори се индикатори кои изразуваат одреден квантитет што може да биде следен во текот на времето, додека квалитативни индикатори се оние кои изразуваат субјективни видувања или животни искуства. Бројките и податоците за состојбите и за активностите од одредени области можат да се димензионираат во индикатори кои ќе ни ја откријат сликата за состојбата на родовата рамноправност во областа што е предмет на нашиот интерес.

Главни карактеристики на родово сензитивните индикатори се:

- 1 Тие се мерливи показатели на ситуации и на фактори кои различно влијаат на жените и на мажите;
- 2 Ги сигнализираат промените во релациите на моќ меѓу жените и мажите;

- 3 Го определуваат пристапот, употребата и контролата на ресурсите и нивната дистрибуција до жените и до мажите, и
- 4 Ги означуваат различните животни услови на жените и на мажите.

Нивната улога е двократна: преку нив откриваме аспекти или идентификуваме проблеми во родовите релации, но истовремено со нив можеме да ја мериме и да ја проценуваме успешноста на преземените акции за подобрување на родовите односи.

- 1 Со индикаторите ги правиме видливи состојбите кои се тековно невидливи, односно состојбите кои не се податливи за сознание и за анализа;
- 2 Индикаторите претставуваат можност за компаративни анализи на активностите, плановите и програмите во различни временски периоди;
- 3 Со нив откриваме одредени тенденции во областа што е предмет на нашиот интерес;
- 4 Со нивна помош го мериме влијанието на политиките, програмите и проектите врз родовите односи, односно врз статусот на жените и на мажите.

Во рамките на оваа студија е приложен и материјал што е подготвен според одредени родово сензитивни индикатори. Нивното определување и прецизирање претставуваше одредена етапа од подготовките за изведување на родовата анализа на одреден статистички материјал од Општина Велес. Материјалот, во согласност со индикаторите, беше собиран од група активисти. Приложените индикатори покажуваат кои области беа опфатени и според кои принципи беа собирани податоците.²²

Индикаторите кои беа употребени при спроведувањето на анализата на родовите релации во Општина Велес се потпираа на следниве принципи:

- * ПРИСТАП, располагање и распределба на добра, позиции на одлучување и ресурси;
- * ЗАЈАКНУВАЊЕ, развивање на способностите, капацитетите и знаењата за квалитетно користење на ресурсите;

22 Индикатори за следење на човековиот развој и на остварувањето на милениумските развојни цели; Индикаторите за следење на Европската регионална статистика според методологијата на Еуростат за следење на регионалниот развој; Урбаните индикатори на Еуростат; Листата на индикатори за одржлив развој на Комисијата за одржлив развој на ООН, како и одделни листи на индикатори составени во рамките на проектите што се спроведуваат во Македонија.

- * СТАТУС – положба, неисклучувачки третман од страна на институциите и практиките на моќ;
- * ДОСТОИНСТВО, слободен и непречен однос кон сопствениот живот, права и уверувања, во согласност со родовиот идентитет.

Домените на кои се однесуваа индикаторите го покриваат животот на локалната заедница во целост. Индикаторите го покриваа политичкиот живот, економско- социјалната сфера, здравството, образованието и културата. Еве ги областите и домените кои беа покриени со истражувањето:

1. ОБЛАСТИ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

- 1 Локална власт
- 2 Политички живот
- 3 Управување
- 4 Економија
- 5 Образование
- 6 Социјален живот
- 7 Здравство
- 8 Култура

2. Локална власт

- * Градоначалник
- * Совет
- * Статут, буџет, комисији, управни одбори, помошни тела
- * Планови за работа
- * Активности на локалната власт
- * Родова структура на локалната власт
- * Претставувачка структура во телата
- * Управувачка структура и активности на телата
- * Образовна структура
- * Број на планови, програми и проекти кои за директна цел ги имаат родовите релации
- * Број на планови, програми и проекти кои за индиректна цел ги имаат родовите релации
- * Број на планови, програми и проекти кои имаат споредно влијание на родовите релации
- * Буџет, комисији, управни одбори, помошни тела

3. Политички живот

- * Родова структура на локалниот огранок на партијата
- * Претставувачка структура на локалниот огранок на партијата
- * Управувачка структура на телата и активностите на локалниот огранок на партијата
- * Образовна структура на локалниот огранок на партијата
- * Управување

4. Управување

- * Родова структура на јавните установи и на невладините организации
- * Претставувачка структура во телата на јавните установи и невладините организации
- * Управувачка структура на телата и активностите на јавните установи и на невладините организации
- * Образовна структура

5. Економија

- * Сопственичка структура на фирмите
- * Управувачка структура на фирмите
- * Претставувачка структура во телата и позиции на одлучување
- * Родова структура на данокот на имот, недвижности, наследство, подароци, комунални такси
- * Родова структура на вработените/невработените
- * Образовна структура/возраст на работоспособното население

6. Образование

- * Родова структура на учениците и на студентите
- * Образовна структура на населението
- * Број на планови, програми и проекти кои имаат директно влијание на родовите релации
- * Број на планови, програми и проекти кои имаат индиректно влијание на родовите релации

7. Социјална политика и живот

- * Родова структура на населението
- * Родова структура на носителот на социјалната помош (сите видови)
- * Родова структура на корисниците на пензии
- * Родова структура на корисниците на домови за стари лица
- * Градинки и разни други сервисни служби
- * Информации за синдикалната работа

8. Здравство

- * Број и вид на здравствените установи
- * Родова структура на здравствените установи
- * Претставувачка структура во здравствените установи
- * Родова структура на корисниците на здравствената заштита
- * Наталитет

9. Култура

- * Број и вид на културни установи
- * Родова структура на културните установи
- * Претставувачка структура во телата на културните установи
- * Образовна структура

Сложеноста на процедурите за пристап до информациите кои се од јавен карактер придонесе за непотполноста на посакуваните податоци. Нецелосната слика за состојбата на родовите релации е резултат на еден друг факт. Имено, родовата анализа е само дел од одредена политичка анализа, односно решение на одреден проблем, па оттаму и специфичниот карактер на потребните податоци. Идејата за целосен преглед и слика на состојбата со родовите релации е дел од неефикасната методологија на традиционалниот пристап кон родовата еднаквост. Досега се направени неколку обиди за систематско покажување и анализа на одредени податоци и статистики за Општина Велес, но тие сè уште остануваат во доменот на спекулативните анализи.

Една од причините за тоа е што постојните податоци од методолошки причини не можат систематски да се поврзат со одредена политика на Општина Велес. Или, со други зборови, освен декларативните заложби на Општина Велес за родова еднаквост, ниту една систематска акција или активност не укажува на некаква свесност за родовата димензија. Тоа значи дека која било статистика од аспект на родовите прашања ќе покаже поразителни резултати.

Иако Општина Велес покажува одреден интерес кон оваа сфера, како општина која ја дели судбината на тековните процеси на децентрализација во Република Македонија, таа може да се огради од можните приговори на одговорот за немањето ингеренции во разни сфери и домени на социјалното живеење и да посочи дека за тоа е одговорна централната власт.

Меѓутоа, локалната самоуправа и децентрализацијата се нова можност, нов начин на организација на животот и нови насоки во согласност со ингеренциите на општините. Целта на новите власти во локалните самоуправи е на креативен начин да се откријат можностите за дејствување, да се направат добри политики, да се изнајдат надежни стратегии и ефикасни проекти во заложбите за родова еднаквост.

ОПШТИ ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНА ВЕЛЕС

Во табелата се дадени некои општи податоци за Општина Велес. Податоците ги обезбеди Државниот завод за статистика и тие претежно се однесуваат на периодот заклучно со пописот во 2002 година²³. Податоците се собрани во рамките на проектот „Мапирање на социо-економските диспаритети меѓу општините во Македонија“.

Број на населени места	35
Вкупно население според пописот од 2002 година	57.602
Стапки на пораст на населението во периодот 1994-2002 година	0,19
Густина на населеност, според пописот од 2002 година	113,6
Стапки на природен прираст, 2002 година	3,1
Демографска старост - ранг, според Пописот од 2002 година	5
Вкупен број домаќинства, според Пописот од 2002 година	17.438
Просечен број членови во домаќинство, според пописот од 2002 година	3,3
Учество на лицата од самечки домаќинства во вкупното население, според пописот од 2002 година	3,4
Вкупен број станови, според пописот од 2002 година	21.174
Процент на домаќинства кои живеат во станови со приклучок на јавен водовод (во однос на вкупниот број домаќинства)	93,4
Процент на домаќинства кои живеат во станови со приклучок на јавна канализација (во однос на вкупниот број домаќинства)	83,4
Процент на домаќинства кои живеат во станови со парно греење (поврзано на јавна и на сопствена мрежа), според пописот од 2002 година (во однос на вкупниот број домаќинства)	5,4

23 Профили на општините во Македонија, Државен завод за статистика, Репринт, 2004

Процент на домаќинства кои живеат во станови со бања и со клозет, според пописот од 2002 година (во однос на вкупниот број домаќинства)	71,3
Број на пунктови во примарната здравствена заштита	41
Локални патишта	132
Број на пошти во 2002 година	8
Редовни основни училишта во учебната 2002/2003 година	23
Ученици на еден наставник во редовните основни училишта во учебната 2002/2003 година	19
Редовни средни училишта во учебната 2002/2003 година	4
Ученици на еден наставник во редовните средни училишта во учебната 2002/2003 година	19
Процент на деца на возраст од 7 до 14 години кои посетуваат основно училиште, според податоците од пописот во 2002 година	93,5
Стапка на писменост на населението на возраст над 10 години, според пописот од 2002 година	96,9
Број на регистрирани деловни субјекти во 2004 година (заклучно со 30.9.2004)	3.201
Број на активни деловни субјекти во 2004 година (заклучно со 31.12.2003)	1.165
БДП по жител (ПКМ во УСД) (за регионот)	5.591
Стапка на вработеност според пописот од 2002 (процент на вработени од вкупното работоспособно население на возраст од 15 до 64 години)	37,4
Стапка на активност според пописот од 2002 година	61,5
Стапка на активност на жените според пописот од 2002 година	52,8
Стапка на невработеност, според пописот од 2002 година (процент на невработени од работната сила)	39,5
Стапка на невработеност на младите, според пописот од 2002 година (на возраст од 15 до 24)	78,7
Долгорочна невработеност, како процент од вкупната невработеност	72,6

Трошоци по глава на жител (во денари)	305
Јавни трошоци за здравство по глава на жител (во денари)	7.951
Јавни трошоци за образование по глава на жител (во денари)	4,286
Јавни претпријатија	4
НВО	24
Број на избирачко тело, Претседателски избори 2004	47.196
Број на избрани советници во собранијата на општините, Избори 2000	13

РОДОВА СТРУКТУРА НА ОПШТИНА ВЕЛЕС²⁴

Жени	Мажи	Вкупно
27.476	27.632	55.108
49,9%	50,1%	100

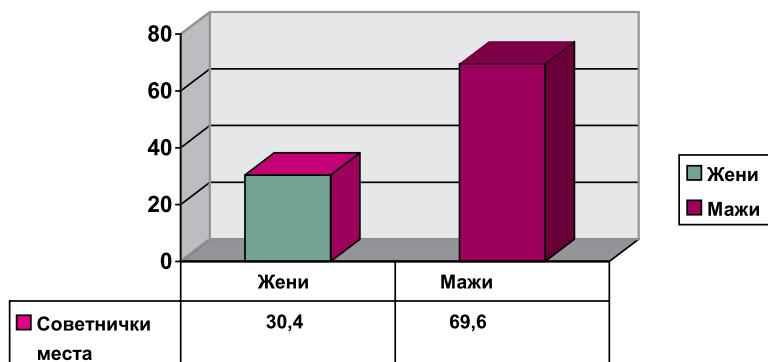
24 Според новата територијална поделба, Општина Велес брои 55.108 жители.

ИЗБРАНИ СОВЕТНИЧКИ И СОВЕТНИЦИ ВО СОВЕТОТ НА ОПШТИНА ВЕЛЕС²⁵

Зголемувањето на учеството на жените во локалната самоуправа во Општина Велес на локалните избори во 2005 година значи чекор напред во воспоставувањето балансирано учество на жените и на мажите во телата на одлучување на локално ниво. Зголемувањето, иако станува збор за само една жена повеќе, се должи на неколку фактори: Законот за локалната самоуправа; едукацијата на жените по прашањата од родовата рамноправност, кои придонесоа за нивно подобро организирање во рамките на локалната самоуправа, и на зголемениот број иницијативи од страна на женските невладини организации.

	Жени %	Мажи %
Советнички места	30,4	69,6

1. На Локалните избори е забележано зголемување на бројот, односно на процентот на советнички во Советот на Општина Велес – од 6 советнички во претходниот состав на 7

25 Информацијата е добиена од Општина Велес

советнички во сегашниот состав на Советот. Со 69,6%, мажите и натаму остануваат доминантни во политичките процеси во рамките на локалната самоуправа.

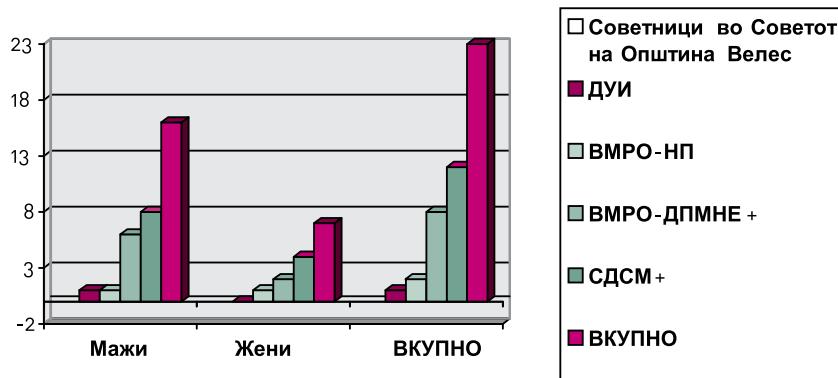
ПРЕПОРАКИ

- * Да се зголеми бројот на советничките во Советот на Општина Велес, и
- * Да се зголеми свеста на советничките за нивната улога во процесите на постигнување на родовата еднаквост.

СОВЕТНИЧКИ И СОВЕТНИЦИ ВО СОВЕТОТ НА ОПШТИНА ВЕЛЕС СПОРЕД ПАРТИСКА ПРИПАДНОСТ ²⁶

Зголемувањето на бројот на советничките е директна последица на почитувањето на Законот за локалната самоуправа од страна на партиите и нивните интерни кадровски политики. Според општите податоци на државно ниво, бројот на пратенички е зголемен, а анализата на тие податоци покажува дека само најголемите политички партии се подготвени за промени во поглед на прашањето на родовата застапеност. Слична е и сликата во Општина Велес.

ПОЛИТИЧКИ ПАРТИИ	Избрани советници во Советот на Општина Велес 2005		
	Мажи	Жени	ВКУПНО
ДУИ	1	0	1
ВМРО-НП	1	1	2
ВМРО-ДПМНЕ +	6	2	8
СДСМ +	8	4	12
ВКУПНО	16	7	23

2. Иако, според бројот на избраните пратенички како советнички во локалната самоуправа, партиите делумно го испочитувале Изборниот законик, тие - ниту во ограноците на партиите, ниту во политичкиот живот – не водат каква и да е позначајна кампања за родова еднаквост. Најголем број советнички имаат коалициите предводени од СДСМ (4) и ВМРО-ДПМНЕ (2). ВМРО-НП има една, додека ДУИ нема ниту една.

ПРЕПОРАКИ

- * Партиите да го почитуваат Изборниот законик во делот на родовата застапеност;
- * Да се демократизираат внатрешните процеси на донесување одлуки, на тој начин што жените ќе бидат ставени во позиција да одлучуваат за прашањата на партијата и за специфичните теми што се од интерес за жените;
- * Да се формираат специфични тела за родова еднаквост во структурите на партиите, во кои ќе учествуваат и мажите, и
- * Да бидат главни промотори на еднаквите можности при донесувањето важни одлуки.

РОДОВА СТРУКТУРА НА КОМИСИИТЕ НА СОВЕТОТ НА ОПШТИНА ВЕЛЕС²⁷

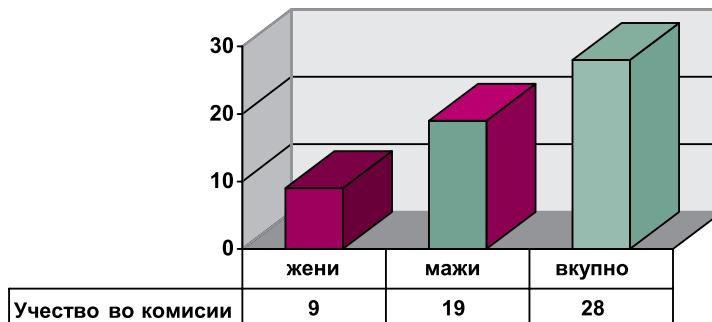
Комисиите, како тела на Советот, претставуваат исклучително важна алка во процесот на функционирање на Општината. Меѓутоа, не е безначајно каква е родовата структура на тие комисии. Причина за тоа е што покрај заедничките, жените и мажите сепак манифестираат и различни интереси и потреби. Исто така, неретко одредено прашање може да има различно решение, во зависност од тоа како на него гледаат мажите или жените.

Комисии на Советот на Општина Велес

	Вкупно	Жени	Мажи
Комисија за финансирање, Буџет и за локален економски развој	5	0	5
Комисија за урбанизам, комунални дејности и заштита на животната средина	5	2	3
Комисија за општествени дејности	5	3	2
Комисија за Статут и прописи	5	1	4
Комисија за мандатни прашања, избори и именувања	3	1	2
Комисија за еднакви можности меѓу жените и мажите	5	2	3

Учество во комисии	Вкупно	Жени	Мажи
	28	9	19

²⁷ Информацијата е добиена од Општина Велес

ПРЕПОРАКИ

- * Комисиите сериозно да пристапат кон решавање на проблемите што се однесуваат на родовата еднаквост, и
- * Советничките треба да лобираат во рамките на комисиите за интеграција на родовата перспектива во проектите на општината.

РОДОВА СТРУКТУРА НА НЕКОИ ЈАВНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО ВЕЛЕС²⁸

Заради извршување на своите надлежности, Општината може да основа јавни служби, односно јавни претпријатија во областа на комуналните дејности, како и музеи, библиотеки и други институции од областа на културата. И во овој домен на општинското работење треба да се внимава на родовата еднаквост, односно на правилната и правична застапеност на жените и на мажите.

Јавно комунално претпријатие - Дервен (2005)

28 Податоците се добиени од јавните претпријатија: Јавно комунално претпријатие-Дервен и Јавно претпријатие за водостопанство –Лисиче

	Вкупно	Жени	Мажи
вработени	234	38	196
Директор	1	/	1
заменик-директор	1	/	1
раководител	14	3	11
членови на Управен одбор	9	2	7
претседател на Управен одбор	1	/	1
членови на Надзорен одбор	5	2	3
претседател на Надзорен одбор	1	/	1

Јавно претпријатие за водостопанство – Лисиче (2005)

	Вкупно	Жени	Мажи
вработени	12	2	10
Директор	1	/	1
Технички директор	1	/	1
членови на Управен одбор	7	/	7
претседател на Управен одбор	1	/	1
членови на Надзорен одбор	4	/	4
претседател на Надзорен одбор	1	/	1

ПРЕПОРАКИ

- * Да се зголеми бројот на жените во управувачките структури на јавните претпријатија или во субјектите формирани од Општината, и
- * Да се зголеми свеста на советничките за нивната улога во процесите на постигнување на родовата еднаквост.

РОДОВА СТРУКТУРА НА НЕВРАБОТЕНОСТА ВО ВЕЛЕС ²⁹

ПРЕГЛЕД

на невработени лица во Општина Велес заклучно со 30.4.2006 година

Велес	Место на живеење		Вкупно
	Град	Село	
	11.313	4.367	15.680

ПРЕГЛЕД

на невработени лица според старосната структура заклучно со 30.4.2006 година

Велес	Вкупно		15-19		20-24		25-29		30-34		35-39	
	вкупно	жени										
	15680	7544	436	220	2202	1102	2242	1191	1893	1004	1837	977

Велес	40-44		45-49		50-54		55-59		60-	
	вкупно	жени								
	1924	1002	1915	914	1619	689	1209	387	403	58

ПРЕГЛЕД

на невработени лица според степенот на образование заклучно со 30.4.2006 година

Велес	Вкупно		НКВ		ПКВ и НСО		КВ		ВКВ	
	вкупно	Жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
	15680	7544	6126	2885	1353	617	2878	1024	0	0

ПРЕГЛЕД

на невработени лица според националната припадност заклучно со 30.4.2006 година

Велес	Вкупно		Македонци		Албанци		Турци		Роми		Срби	
	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
	15680	7544	12522	6054	1067	503	705	354	295	141	70	20
%	100	48,11	100	48,34	100	47,14	100	50,21	100	47,79	100	28,57

Велес	Власи		Други	
	вкупно	жени	Вкупно	жени
	2	1	1019	471
%	100	50	100	46,22

ПРЕГЛЕД

на невработени лица според времето на чекање за вработување заклучно со 30.4.2006 година

Велес	Вкупно		Под 1 месец		1-5		6-11		12-17		18-23	
	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
	15680	7544	154	84	998	519	1287	696	1396	510	719	368

Велес	2 години		3		4		5-7		8 и повеќе	
	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
	1882	968	1625	526	608	302	2152	977	4859	2594

ПРЕГЛЕД

на невработени инвалидни лица, според старосната структура заклучно со 30.4.2006 година

Велес	Вкупно		15-19		20-24		25-29		30-34		35-39	
	вкупно	жени										
	65	15	2	0	10	3	13	4	17	2	11	3

↓

	40-44		45-49		50-54		55-59		60-	
Велес	вкупно	жени								
	3	1	5	1	1	0	3	1	0	0

ПРЕГЛЕД

на невработени инвалидни лица според степенот на образование
заклучно со 30.4.2006 година

	Вкупно		НКВ		ПКВ и НСО		КВ		ВКВ		ССО	
Велес	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
	65	15	32	8	28	6	2	0	0	0	3	1

	ВШО		ВСО	
Велес	вкупно	жени	вкупно	жени
	0	0	0	0

ПРЕГЛЕД

на невработени инвалидни лица според видот на инвалидноста
заклучно со 30.4.2006 година

	Воени инвалиди		Мирновр. инвалиди		Инвалиди на трудот		Пречки во видот		Пречки во слухот		Пречки во говорот	
Велес	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
	0	0	0	0	3	1	2	0	1	1	1	1

	Телесна инвалидност		Пречки во психичкиот развој		Комбини-рани пречки		Други категории		Други некатегори	
Велес	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени	вкупно	жени
	5	2	52	10	1	0	0	0	0	0

Невработеноста и сиромаштијата се феномени кои се во тесна корелација. Статистичката служба на Европската унија- Еуростат ја дефинира сиромаштијата на следниов начин:

„Како сиромашни се сметаат оние лица, семејства и групи лица чиишто ресурси (материјални, културни и социјални) се на такво ниво коешто ги исклучува од минимално прифатливиот начин на живеење во земјата во којашто живеат”.

Невработеноста е една од причините за сиромаштијата, но сиромаштијата не е резултат исклучиво на невработеноста. Вработените лица кои работат во услови што не ги исполнуваат стандардите, законските регулативи или кои навреме не добиваат паричен надоместок за вложениот труд, исто така претставуваат ризична група изложена на сиромаштија. Степенот на изложеност на сиромаштија зависи и од социјалниот статус на луѓето. Така, на пример жените, инвалидите и луѓето кои живеат во руралните средини се поризични групи.

Од вкупниот број невработени во Општина Велес (15.680), најголем дел живеат во градот (11.313), додека бројот на невработени во руралните средини изнесува 4.367. Бројот на невработени жени изнесува 7544. Од нив, 2.885 се НКВ. Во поглед на националната структура, не постои значајна разлика во односот меѓу мажите и жените. Од аспект на бројот на невработени жени, не постои голема разлика во процентите меѓу невработените Македонки, Албанки, Турчинки и Ромки.

ПРЕПОРАКИ

- * Посебни мерки за намалување на сиромаштијата кај жените;
- * Развивање на посебни програми за вработување на жените, и
- * При конципирањето на Стратегијата за локалниот економски развој на секое ниво и во секој сегмент да се третираат родовите релации, особено местото на жената во локалната економија.

РОДОВА СТРУКТУРА НА КОРИСНИЦИТЕ НА СОЦИЈАЛНА И ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ВО ОПШТИНА ВЕЛЕС

Со зголемувањето на сиромаштијата се зголемува и потребата од социјална помош. Иако Македонија во Уставот се декларира како социјална држава, постојните закони и сервиси кои се однесуваат на оваа проблематика не го поставуваат соодветно, ниту пак го решаваат проблемот во врска со правото на социјална заштита.³⁰ Само да потсетиме дека според член 7од Европската социјална повелба една од целите на политиката што ќе ја водат страните-договорнички со сите расположливи средства ќе биде создавањето услови за вистинска примена (меѓу другите) на следниве права и принципи: „...13. Секое лице кое нема доволно средства за живот има право на социјална и на здравствена помош; 14. Секое лице има право да ги користи услугите на службите за социјална грижа...”.³¹

Просечно корисници на социјална помош во Велес:

Година	Вкупно корисници
2003	2.700
2004	2.680
2005	2.560

Самохрани родители:

Година	Вкупно	Жени	Мажи
2003	163	146	17
2004	157	140	17
2005	160	141	19

30 Економски и социјални права, Извештај на Хелсиншкиот комитет за човековите права на Република Македонија за ситуацијата во врска со човековите права во 2005 година - ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ-<http://mhc.org.mk/mkd/izveshtai/2005gi.htm#12>

31 *ibid*

Преглед на исплатени боледувања по разни основи³²

Основ	2005				2004			
	Мажи		Жени		Мажи		Жени	
	денови	износ	денови	износ	денови	износ	денови	износ
Повреда на работа	1 082	478 331.50	843	336 508.50	2 214	986 461.00	2 253	801 397.00
Професионално заболување	85	722 98.00	0	0.00	313	269 355.50	10	210.00
Останати болести	6 400	2 454 223.50	9 042	2 791 421.50	18 112	6 934 394.00	25 332	7 917 975.50
Нега на член	0	0.00	3 149	867 160.00	0	0.00	7 100	2 005 926.50
Бременост и породување	0	0.00	31 542	10 502 149.00	0	0.00	68 611	22 426 957.50
Вработени по разни основи	0	0.00	87	18 209.00	0	0.00	875	320 387.00
Вкупно	7 567	3 004 853.00	44 663	14 515 448.00	20 639	8 190 210.50	104 181	33 474 743.50

Основ	2003			
	Мажи		Жени	
	денови	износ	денови	износ
Повреда на работа	2 862	1 498 822.50	1 135	368 525.00
Останати болести	19 974	8 124 060.00	21 743	6 697 744.50
Нега на член	0	0.00	5 120	1 427 226.50
Бременост и породување	25	6 464.50	32 679	10 445 740.50
Вработени по разни основи	0	0.00	78	26 509.00
Вкупно	22 861	9 629 347.00	60 755	18 965 745.50

32 Извор: Фонд за здравствено осигурување, Подрачна служба Велес

ПРЕПОРАКИ

- * Развивање на посебни мерки за реално и за правично остварување на правото на социјална помош и заштита, како централна точка во социјалната политика на Општина Велес;
- * Развивање на посебни програми за социјална помош на жените, и
- * Процесирање на информации што ќе ја дадат вистинската слика за социјалната положба на жените и на мажите.

ОБРАЗОВАНИЕТО ВО ОПШТИНА ВЕЛЕС³³

Иако образованието е нова надлежност на општините и се чини дека тие немаат многу ингеренции во креирањето на образовната политика и содржина, тоа не е точно. Општина Велес не направила многу во насока на креирање на специфична политика за промоција на родовата еднаквост. Освен инцидентните случаи на вклучување на учениците во проектите реализирани од страна на некоја невладина организација, во рамките на кои е загатната родовата тема, нема друг позначаен чекор во таа насока.

1. Родова структура во средното образование (ученици и вработени) во Велес (ДСУ „Коле Неделковски“; ДСУ „Димитрија Чуповски“; ДСУ „Јовче Тесличков“; ДСУ „Кочо Рацин“)

	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Ученици	1.425	1.185	2.610	1.602	1.402	3.004
Вработени	94	113	207	96	108	204

33 Извор: Статистика при Општина Велес

**2. Родова структура на учениците во средните училишта по насоки и по националност
ДСУ „Коле Неделковски”**

Насока	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Машинска	397	18	415	389	18	407
Електро	527	56	583	519	69	588

Националност	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Македонци	858	71	929	835	85	920
Албанци	5	/	5	8	/	8
Турци	18	/	18	11	/	11
Роми	3	1	4	7	2	9
Власи	/	/	/	2	/	2
Срби	5	/	5	4	/	4
Бошњаци	37	/	37	41	/	41

ДСУ „Димитрија Чуповски”

Насока	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Металуршка	13	10	23	8	3	11
Хемиска	107	243	350	107	218	310
Текстилна	4	26	30	10	48	58
Медицинска	33	157	190	45	186	231

Националност	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Македонци	112	409	521	122	396	518
Албанци	7	/	7	12	/	12
Турци	11	1	12	3	4	7

Роми	/	/	/	2	5	7
Срби	3	1	4	3	3	6
Мак. Муслимани	/	3	3	2	3	5
Бошњаци	23	19	42	21	31	52
Други	1	3	4	/	3	3

ДСО Гимназија „Кочо Рацин“

Насока	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Јазична	9	67	76	15	77	92
Природно-математичка	93	46	139	73	42	115
општествена	101	136	237	111	153	264

Националност	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Македонци	366	505	904	381	532	913
Албанци	1	/	1	/	1	1
Турци	4	4	8	2	1	3
Роми	/	/	/	/	1	1
Срби	/	1	1	/	1	1
Мак. муслимани	2	4	6	3	3	6
Бошњаци	/	/	/	3	2	5

ДСЕУ „Јовче Тесличков“

националност	2004/2005			2005/2006		
	М	Ж	Вк.	М	Ж	Вк.
Македонци	127	393	520	126	378	504
Турци	1	1	2	2	2	4
Роми	1	2	3	2	1	3
Срби	/	1	1	1	1	2
Бошњаци	6	14	20	6	25	31
Други	6	15	21	1	2	3

ПРЕПОРАКИ

- * Развивање на посебни политики во образованието за промовирање на родовата еднаквост;
- * Стимулирање и рушење на стереотипите за т.н. машки и женски професии и училишта, и
- * Соработка со НВО кои се стручни во областа на родовата еднаквост.

ЗА КОМИСИЈАТА ЗА ЕДНАКВИ МОЖНОСТИ МЕЃУ ЖЕНИТЕ И МАЖИТЕ

Како што веќе споменавме во првиот дел на студијата, во 2002 година врз основа на член 32 став 2 од Законот за локалната самоуправа (*Службен весник на РМ* 5/02) и член 23 став 1.15 од Статутот на Општина Велес (*Службен гласник на Општина Велес* 1/03), по одлука на Советот на седницата одржана на 22.10.2002 беше формирана Комисијата за родова рамноправност, како привремено советодавно тело составено од 5 внатрешни членови (од Советот) и 2 надворешни члена. Од вкупно 7 членови, 6 беа жени и 1 маж. За Претседател на Комисијата беше избрана жена.

Во 2005 година Комисијата станува постојано тело и е преименувана во **Комисија за еднакви можности меѓу жените и мажите**. Програмата за работа е донесена на 27.2.2006 (*Службен гласник* 3/06). Комисијата има 5 члена - 3 мажи и 2 жени. Претседател на Комисијата е жена.

До нејзиното конституирање како постојано тело на Советот и нејзиното преименување, Комисијата за родоварамноправност презела одредени активности со коиго свртела вниманието на јавноста. Комисијата изготвила анализа за невработеноста во Велес во периодот 2003-2004 година, ги дефинираше состојбите на социјален план и организираше едукативна средба на тема „Родова сензибилизација“, на која учествувале жени од сите политички партии и НВО од Велес³⁴. Според Катица Чадијева, авторката на текстот *Комисија за полова рамноправност*

34 Катица Чадијева, Комисија за полова рамноправност во Општина Велес, Гласило на ЗЕЛС, ноември, 2004

во Општина Велес³⁵, токму овие активности се причина Комисијата од привремено да стане постојано тело на Општина Велес.

Како и да е, по сè изгледа дека таквата статусна промена на Комисијата не произлегува само од нејзините активности, туку и од изборот таа да биде една од среќните општини во Република Македонија која ќе учествува во проектот на Сојузот на организациите на жените на Република Македонија и ОБСЕ, насловен како **„Промовирање на родовата рамноправност на локално ниво“**. Без сомнение, учеството во проектот се должи на енергичната и упорна претседателка г-ѓа Стојна Трајкова, член на Советот на Општина Велес, но и на активностите на развиената мрежа НВО со женски предзнак и на канцеларијата на СОЖМ во Велес.³⁶

Но, како што обично се случува во рамките на локалните самоуправи во Македонија кога станува збор за прашањата за родовата еднаквост, и во Општина Велес квалитативната промена на статусот и на работата на Комисијата очигледно се должи на „притисокот“ од страна на Одделението за унапредување на рамноправноста меѓу половите при Министерството за труд и социјална политика и неговите партнери - СОЖМ и ОБСЕ. Предвидено е нивниот проект **„Промовирање на родовата рамноправност на локално ниво“** да се реализира во неколку етапи: во првата етапа се предвидува создавање на основа за дејствување на Комисијата - одредување на административно лице и техничко опремување на канцеларијата; во втората етапа - организирање обуки, изготвување пропаганден материјал и спроведување на информациска кампања, додека третата фаза подразбира формирање и започнување со работа на националната мрежа на комисии за полова рамноправност.

Програмата за работа на Комисија за еднакви можности меѓу жените и мажите³⁷ (во натамошниот текст – Програмата на Комисијата) е една од клучните претпоставки во трансформацијата на Комисијата. Во неа се поместени начелата за функционирање на Комисијата и нејзините заложби и очекувања. Меѓутоа, Програмата за работа на Комисијата, со својата обемна структура, по сè изгледа има улога на некаква стратегија и акционен план, со што се зголемува одговорноста на Комисијата и на локалните власти на Општина Велес за нејзината успешна реализација.

35 *ibid.* str. 16

36 *ibid.* str. 17

37 Службен гласник на Општина Велес број 3 XLII, февруари, 2006

Според тоа, се наметнуваат неколку прашања во врска со неколкуте базични принципи на кои треба да се базира програмата за работа на **Комисија за еднакви можности меѓу жените и мажите**, во случајов Комисијата за еднакви можности меѓу жените и мажите на Општина Велес:

- 1 Дали содржината на Програмата во целост ја изразува положбата на Комисијата и нејзината улога во рамките на функционирањето на органите и телата на Општината?
- 2 Дали Програма ги надминува статутарните одредби од делокругот и во надлежност на Општината, односно Комисијата?
- 3 Дали предвидените активности се коресподентни со Програмата и дали имаат целосна законска и институционална поддршка?
- 4 И, на крај, дали Програмата за работа е реална, односно дали целите, задачите и активностите кои се предвидени за реализација се реално остварливи за една година и, воопшто, дали се остварливи во блиска иднина?

На првото прашање ќе одговориме негативно. Доколку главна задача на Комисијата е интегрирање на родовата перспектива, тоа не значи само „процес на проценување на импликациите што може да ги има секоја планирана акција врз жените и врз мажите“, ниту пак тоа дека „припадниците на обата пола ќе станат интегрален дел од дизајнот“ на планираните акции и политики од сите сфери, туку дека интеграцијата на родовата перспектива е процес што се случува во самите институции на власта и на цивилното општество, со и преку различните искуства на жените и на мажите. Тоа е институционалниот аспект на интеграцијата на родовата перспектива за кој во Програмата не е кажан ниту еден збор. Програмата треба да предвиди интеграција на родовата перспектива во самото функционирање на Општина Велес, односно во процесите на функционирање на локалните власти. Можеби замислената интеграција е претставена со формулацијата од Програмата која гласи: „влијание врз пратениците“, но не е јасно за кои пратеници станува збор – за оние во Собранието на Република Македонија или пак за пратениците во Советот на Општина Велес. Па сепак, институционализацијата на родовата перспектива не се врши со лобирање, туку со реални промени во работата на телата и органите на Општината.

Што се однесува до второто и третото прашање, тука работите се малку покомлицирани. Иако главна карактеристика на Програмата е создавањето услови за промоција и за развивање на правата на жените, како и за нивно вклучување во активностите за развој на заедницата во сите сфери на општествениот живот, Програмата не кажува ништо за субјектите кои треба да бидат носители на активностите, со оглед на тоа дека е очигледно дека Комисијата не е, ниту пак може да биде носител на ваквите активности.

Програмата е, всушност, парадоксална, бидејќи со своите заложби и барања таа ниту се надминува во својата легитимност, ниту пак ја оправдува својата нефункционалност. Нејзиниот субјект и носител на реализација – Комисијата - во делот на програмата каде што се опишуваат **формите и облиците за реализација на активностите**, не предвидува ниту еден конкретен механизам или мерка со кој/а ќе може да се оствари барем една од целите од областите на дејствување.

Недореченоста во Програмата нè води кон четвртото прашање - реалноста на Програмата. Ова прашање произлегува од една очигледна грешка во самото составување на Програмата, а тоа е дилемата со која се соочува читателот кога сака да разликува што е цел, задача, а што активност.

Така, на пример, ако **формите и облиците на реализација на активностите кои се поместени во Програмата** се форумите, работилниците, семинарите и др., а областите на дејствување се **активната политика на пазарот на работната сила, жените и социјалната политика, здравството, образованието, семејното насилство, животната средина и медиумската афирмација**, тогаш, како да ги разбереме заложбите што се поместени во областите на дејствување, на пример:

„Воведување мерки за поттикнување на жените да работат на работни места кои се сообразни со нивното образование”, или

„Кредитирање на самовработувањето на жените под поволни услови, ниски каматни стапки и одложено плаќање на долгот”

Како да ги разбереме овие искази - како активности или како цели? Сигурно нема да ги разбереме како активности, затоа што Комисијата не е надлежна, ниту пак може да ги спроведат тие активности. Ако ги посматраме како цели, тогаш во Програмата недостигаат активностите коишто треба да ги реализираат поставените цели. Ќе мора да се согласиме дека **формите и**

облиците на реализација на активностите, како што се форумите, работилниците, семинарите и др., не се соодветни активности за исполнување на поставените цели.

Ни преостанува да очекуваме дека Комисијата преку форуми, работилници, семинари и др., ќе ги постави овие прашања во јавноста и ќе ги адресира до соодветните субјекти, и тоа во тековната 2006 година. Ако е тоа целта на Програмата, без разлика како е напишана, се наметнува прашањето дали е реално да се очекува дека Комисијата во тековната 2006 година ќе реализира барем една активност од секоја област?

Како што веќе споменавме, Програмата - според својата структурираност и општост - има карактер на Стратегија за родова еднаквост. Но, доколку е така, тогаш она што недостига е **Програмата за работа на Комисија за еднакви можности меѓу жените и мажите на Општина Велес за 2006 година**, која сепак се појави во *Службениот гласник на Општина Велес* број 3, февруари, 2006.

ПРЕПОРАКИ

- * Реформулација на Програмата за работа на Комисијата за еднакви можности меѓу жените и мажите;
- * Изготвување на Стратегија за еднакви можности, која ќе ги инкорпорира тековните законски решенија од областа на родовата еднаквост;
- * Специфични и достижни цели кои се во надлежност на локалната самоуправа, и
- * Акционен план кој со реални активности и временски циклуси ќе ги имплементира целите на стратегијата.

ОПШТИ ПРЕПОРАКИ

ДО ЛОКАЛНИТЕ ВЛАСТИ

- 1 Вклучување на интеграцијата на родовите перспективи во главните текови и на прашањата за родовата еднаквост во сите стандардни практики на локалната самоуправа.
- 2 Развивање на автентични правила и практики кои ќе го вклучат принципот на родовата еднаквост, независно од тоа дали постојат закони на национално ниво.
- 3 Развивање на автентична машинерија и механизми за родова еднаквост, кои ќе ги обединат националните машинерии и механизми и локалните потреби.
- 4 Воведување и имплементирање на стратификација на податоците според полот, која ќе овозможи создавање на база на податоци што ќе се користи при планирањето и при имплементацијата на политиките и на проектите.
- 5 Обезбедување на соодветни институционални околности од областа на родовите релации, во согласност со законите на Република Македонија.
- 6 Развивање на т.н. родово-балансиран буџет, односно планираните буџетски приходи и расходи да се вршат според принципот на родовата еднаквост.
- 7 Експлицитни буџетски средства за развивање на локалните машинерии и механизми за родова еднаквост.
- 8 Развивање на стратешки и акциони планови со јасна временска рамка и механизми за имплементација.
- 9 Обезбедување на адекватно претставување на жените во локалните органи и во другите тела кои имаат моќ за донесување одлуки од локален интерес.
- 10 Отвореност за соработка со невладините организации и со другите субјекти од цивилниот сектор при остварувањето на процесите на родовата еднаквост.

- 11 Поголемо учество на жените во проектите на локалниот економски развој, во нивното планирање и имплементација.
- 12 Регионално здружување на локалните самоуправи заради поуспешно и покоординирано дејствување на планот на интеграцијата на родовата перспектива.
- 13 Формирање на заедничко тело на локалните власти, од страна на ЗЕЛС, заради координирано дејствување и споделување на информациите и искуствата од доменот на родовата еднаквост.
- 14 Поттикнување на размената на искуства и информации на меѓународно ниво.

ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ ВЛАСТИ

- 1 Интеграција на родовите перспективи во главните текови и вклучување на прашањата за родовата еднаквост во домашната легислатива.
- 2 Интегрирање на родовите теми и прашања во сите национални стратегии, при што посебно ќе се внимава на најранливите групи жени.
- 3 Развивање и дополнување на постојните стратешки документи врз основа на прифатените обврски од Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените, Пекингшката платформа за акција и од конвенциите на интернационалната организација.
- 4 Обезбедување на адекватно претставување на жените во парламентот и на другите раководни позиции.
- 5 Воведување и имплементирање на стратификација на податоците според полот.
- 6 Вклучување на родовите анализи при креирањето и анализата на политичките, економските, социјалните, здравствените и образовните политики.
- 7 Создавање услови за подобрување на економските можности за жените, преку воведување на соодветна легислатива и други подзаконски акти.
- 8 Намалување на бариерите за пристап на жените претприемачи на пазарот и нивно вклучување во економските текови.

ДО ЛОКАЛНИТЕ НЕВЛАДИНИ ОРГАНИЗАЦИИ И ДО ДРУГИТЕ СУБЈЕКТИ НА ЦИВИЛНИОТ СЕКТОР

- 1** Интегрирање на родовата перспектива во структурата на организацијата и дејствувањето на локалните НВО.
- 2** Развивање на автентична позиција на женските невладини организации во однос на локалните и централните власти во врска со прашањата на нивната работа на промоцијата на родовата еднаквост.
- 3** Развивање на партнерски однос со локалните и со централните власти, врз основа на автентичната позиција, во врска со прашањата на родовата еднаквост.
- 4** Поддршка и поттикнување на локалните иницијативи за позитивни решенија во врска со родовата еднаквост.
- 5** Развивање на стратешки и акциони планови од локален интерес, на партнерска основа.
- 6** Покренување иницијативи за родово буџетирање на локалните НВО.
- 7** Промовирање на концептот на родовата перспектива и на родова еднаквост во сите области на живеењето.
- 8** Размена на информации и искуства со другите НВО и со другите локални самоуправи.
- 9** Градење регионални коалиции по прашањата на родовата еднаквост.

ДО МЕЃУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

- 1** Интегрирање на родовата перспектива во структурата на нивната организација и дејствување.
- 2** Промовирање на концептот на родовата еднаквост, како дел од концептот на човековите права, од страна на организациите кои се дел од ОН.
- 3** Поддршка на националните и на локалните власти во интеграцијата на родовата перспектива и машинеријата за родова еднаквост, преку логистичка финансиска поддршка и преку политичка поддршка.
- 4** Влијание врз националните и локалните власти во насока на трансформација и приближување кон европското законодавство, европските стандарди и практики на работа.
- 5** Промовирање на регионалниот концепт на соработка на локалните власти и локалните НВО по прашањата од областа на родовата еднаквост.
- 6** Обезбедување фондови и средства за обука на локалните власти и на локалните НВО за приближување кон европските стандарди за родова еднаквост.
- 7** Промовирање на стандардите за родова еднаквост на локално ниво од страна на регионалните, европските и меѓународните асоцијации на локалната самоуправа.
- 8** Развивање на широкоприфатливи стратегии за родова еднаквост кај локалните и кај регионалните власти.

БИБЛИОГРАФИЈА

- 1 Службен гласник на Општина Велес 1/03
- 2 Службен гласник на Општина Велес 3/06
- 3 Закон за територијалната организација на локалната самоуправа во Република Македонија (Службен весник на РМ бр. 55/04).
- 4 Костов Сотир, „Локалната самоуправа во Република Македонија“, Заедница на единиците на локалната самоуправа на Република Македонија, 2005;
- 5 Прирачник за градоначалниците и за членовите на советите на општините во Република Македонија“, Заедница на единиците на локалната самоуправа на Република Македонија, 2005;
- 6 Прирачник за специфичните клучни области во однос на најдобриот менаџмент и функционирањето на единиците на локалната самоуправа..
- 7 Бадаревски Боби и Ивановска Марија „Методолошкиот мултикултурализам разгледуван како истражувачка стратегија на родовите прашања во Македонија“, Истражувања од областа на родовите студии (Зборник), Истражувачки центар за родови студии; Том 2/3, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003
- 8 Универзална декларација за човековите права на Обединетите нации;
- 9 Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените;
- 10 Пекингска декларација и платформа за акција, како и договорените заклучоци од Специјалната сесија на Генералното собрание на ОН во 2000 (Пекинг+5);
- 11 Giorgia Testolin, Handbook on national machinery to promote gender equality and action plans, Guidelines for establishing and implementing national machinery to promote equality, with examples of good practice, Strasbourg, Maj 2001

- 12 Beijing Platform for Action, Fourth World Conference on Women, Beijing, 1995, paras. 79,105,123,141,164,189, 202, 229, 238, 252, 273
- 13 What is gender mainstreaming?,<http://www.undp.org/gender/policies/>
- 14 Национален план за акција за рамноправност меѓу половите, мај 2000, Скопје
- 15 Државен завод за статистика, „Жените и мажите во Македонија“, 2000, Скопје;
- 16 Државен завод за статистика, „Жените и мажите во Македонија“, 2006, Скопје
- 17 Закон за еднакви можности за жените и за мажите, Службен весник на РМ бр .66/06 од 29.05.2006 година, , www.pravo.org.mk/download/Zakoni/Ednakvi_moznosti_na_zenite_i_mazite_66_29052006.pdf
- 18 What is gender analysis, Canadian International Development Agency;
- 19 A Brief Guide to Gender Statistics, Office for National Statistics, 1998, London;
- 20 Gender Training Forum Newsletter, International Women’s Tribune Centre, 1996
- 21 UNIFEM/ESCAP Training Workshop on an Intergrated Approach to Gender Statistics,Gender statistics and indicators, Bangkok, 2003
- 22 Профили на општините во Македонија, Државен завод за статистика, Репринт, 2004
- 23 Катица Чадиева, Комисија за полова рамноправност во Општина Велес, Гласило на ЗЕЛС, Ноември,2004

